

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Криворізький національний університет

Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра філології та перекладу

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ

Гарант освітньої програми

к.п.н., доцент

_____ Світлана ОСТАПЕНКО

«_____» _____ 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

зі спеціальності 035 «Філологія»

спеціалізації 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша
– англійська»

за освітньою програмою «Германська філологія (англійська, німецька). Переклад»

на тему: «Художня інтерпретація жіночих характерів у перекладі твору
«Розмальована мама» Джаклін Вілсон»

Виконав здобувач
вищої освіти

2 курсу групи ФЛ-24М
Денисенко Михайла Володимировича

_____
(підпис)

Керівник:

старший викладач кафедри філології та
перекладу, к.філ.н. Ревуцька С. К.

_____
(підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____

Кривий Ріг
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Кафедра філології та перекладу
Форма здобуття вищої освіти денна
Ступінь магістр
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Освітня програма Германська філологія (англійська, німецька). Переклад

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Гарант освітньої програми

к.пед.н, доцент

_____ Світлана ОСТАПЕНКО

« ____ » _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Денисенку Михайлу Володимировичу

1. Тема роботи «Художня інтерпретація жіночих характерів у перекладі твору «Розмальована мама» Джаклін Вілсон»
Керівник роботи к.філ.н., Ревуцька С.К.
Затверджена наказом ННІЕТ імені Михайла Туган-Барановського КНУ від «30» травня 2025 року № 32-с
2. Строк подання студентом роботи: «21» листопада 2025 року
3. Вихідні дані до роботи: монографічна і періодична наукова література, словники, данні мережі Інтернет, твір «Розмальована мама» у перекладі Володимира Чернишенка українською мовою.
4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):
  - 1) аналітичний огляд наукових праць з метою визначення специфіки художніх творів для дітей та юнацтва, поняття перекладацьких трансформацій;
  - 2) компонентний аналіз характерів сестер різного віку, а також матері;

- 3) визначення основних рис характеру, притаманних для образу дитини-«маленький дорослий»;
- 4) з'ясування особливостей творчої манери письменниці щодо створення жіночого характеру;

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): –

6. Дата видачі завдання «02» вересня 2025 року

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Добір та аналіз літературних джерел, визначення об'єкту, предмету та завдань дослідження.	до 15.09.2025 р.	
2	Підготовка теоретичної частини досліджуваної теми (розділ 1)	до 06.10.2025 р.	
3	Підготовка аналітичної частини (по об'єкту дослідження) (розділ 2)	до 07.11.2025 р.	
4	Підготовка висновків та рекомендацій роботи	до 14.11.2025 р.	
5	Аналіз та інтерпретація отриманих результатів, оформлення роботи	до 20.11.2025 р.	
6	Надання виконаної та оформленої відповідно до вимог СТІ 02.02-13-2025 кваліфікаційної роботи на кафедрі	до 24.11.2025 р.	

Здобувач ВО _____ Михайло ДЕНИСЕНКО

Керівник роботи _____ Світлана РЕВУЦЬКА

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

сторінок – 48   рисунків – 0   таблиць – 0   додатків – 0   використаних джерел – 48

Об'єкт дослідження: твір «Розмальована мама» Джаклін Вілсон, перекладений українською мовою.

Предмет дослідження: засоби і прийоми характеротворення жіночих образів у дитячому творі.

Мета дослідження: шляхом компонентного виявити доміанти жіночих характерів у перекладі твору «Розмальована мама» Джаклін Вілсон.

Завдання дослідження: визначитися із базовими термінами та поняттями, окреслити основні типи образів-дітей у художньому творі; здійснити компонентний аналіз характерів сестер різного віку, а також матері; визначити основні риси характеру, притаманні для образу дитини-«маленький дорослий»; з'ясувати особливості творчої манери письменниці щодо створення жіночого характеру.

Методи дослідження: аналітичний огляд наукових праць щодо базових понять і термінів, а також творчості Джаклін Вілсон; компонентний і аспектний аналіз засобів і прийомів характеротворення жіночих образів у дитячому творі; порівняльний метод застосовано для зіставлення доміантних прийомів і засобів характеротворення трьох жіночих персонажів у перекладному творі, визначення основних рис характеру образу дитини-«маленький дорослий».

Основні результати дослідження: у процесі аналітичного огляду літературних джерел визначено сутність і межі поняття «підліткова література», характер та основні типи образів дітей у художньому творі. Проаналізовано усі жіночі характери у творі «Розмальована мама» Джаклін Вілсон, визначено доміанти характеру кожного персонажа, з'ясовано, що образи дівчат належать до типу «маленькі дорослі». Загалом характери усіх трьох жіночих персонажів є реалістичними, як і самі життєві ситуації. Особливістю характеротворення кожного є глибокий психологізм, що виявляється кожного разу по-різному.

Ключові слова: підліткова література, характер персонажа, основні риси характеру, психологія підлітків, підлітковий характер

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ ОБРАЗУ ДИТИНИ В ПІДЛІТКОВІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	8
1.1 Поняття «підліткова література» у науковому світі.....	8
1.2 Поняття характеру та типологія образів дітей у художньому творі.....	11
1.3 Особливості характеротворення образів Джаклін Вілсон	14
РОЗДІЛ 2 ПРОЦЕСИ ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ У ТВОРІ «РОЗМАЛЬОВАНА МАМА» ДЖАКЛІН ВІЛСОН	17
2.1 Формування характеру «маленької дорослої» Дельфінни.....	17
2.2 Особливості бунтарського підліткового характеру Зірки	27
2.3 Інфантильність, як домінуюча риса характеру Маргарити.....	35
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45

ВСТУП

В останні два десятиріччя на українському книжковому ринку суттєво зросла кількість перекладної літератури, у тому числі й для юнацтва. У творах письменників введення персонажів-підлітків у канву художнього твору простежується досить давно, однак, не зважаючи на те, що головними персонажами ставали підлітки у складних соціально-побутових умовах, такі твори не виокремлювалися в окрему групу літератури («Олівер Твіст» Ч. Діккенса, «Ромео і Джульєта» В. Шекспіра), а зараховували до надбань класичної спадщини світової літератури.

Вагома роль такої літератури у сучасному суспільстві для підлітків зумовлена багатьма соціально-психологічними факторами, адже реалії життя не завжди є сприятливими, тож вразливі читачі звертаючись до таких творів шукають не лише відповідей, а й підтримки. Сучасна підліткова література, на думку Т. Качак, тяжіє до реалістичної, помітні також і суттєві зміни у тематиці творів, піднятті гострих проблем суспільства і того, як вони впливають на світосприйняття, підліткову психіку вцілому.

Джаклін Вілсон вважають однією з найпопулярніших англійських письменниць, яка у своїх творах підіймає проблеми, про які в суспільстві не прийнято говорити, адже вони надто гострі, незручні й сором'язливі. Вона пише про психічні хвороби (депресію, анорексію), шкільне цькування, розлучення і життя в прийомних родинах і, головне те, як почувається, виживає у цих проблемах дитина 10-15 років. Цікаво, що серед вітчизняних дослідників літератури для дітей та юнацтва твори Джаклін Вілсон не ставали об'єктом вивчення, як і загалом перекладна література, де головним персонажем є підліток. Здебільшого увага приділена аналізу творів вітчизняної літератури для цього віку.

За останні роки зросла кількість досліджень, що присвячені темі психологічних змін дітей і підлітків під впливом війни, особливо раннього процесу дорослішання дітей. Джаклін Вілсон у творі «Розмальована мама» доводить, що цей складність цього життєвого етапу діти можуть переживати й у мирному житті.

Мета дослідження: шляхом компонентного виявити домінанти жіночих характеристик у перекладі твору «Розмальована мама» Джаклін Вілсон.

Досягнення зазначеної мети реалізовується завдяки вирішенню наступних завдань:

- визначитися із базовими термінами та поняттями, окреслити основні типи образів-дітей у художньому творі;
- здійснити компонентний аналіз характеристик сестер різного віку, а також матері;
- визначити основні риси характеру, притаманні для образу дитини-«маленький дорослий»;
- з'ясувати особливості творчої манери письменниці щодо створення жіночого характеру.

Об'єкт дослідження: твір «Розмальована мама» Джаклін Вілсон, перекладений українською мовою.

Предмет дослідження: засоби і прийоми характеротворення жіночих образів у дитячому творі.

Методи дослідження: аналітичний огляд наукових праць щодо базових понять і термінів, а також творчості Джаклін Вілсон; компонентний і аспектний аналіз засобів і прийомів характеротворення жіночих образів у дитячому творі; порівняльний метод застосовано для зіставлення домінантних прийомів і засобів характеротворення трьох жіночих персонажів у перекладному творі.

Матеріалом дослідження є твір «Розмальована мама» Джаклін Вілсон, перекладений українською мовою видавництвом «Навчальна книга – Богдан».

Наукова новизна полягає в аналізі характерів сестер різного віку, а також матері; визначенні особливостей характеру образу дітей-«маленький дорослий».

Теоретичне значення дослідження полягає у систематизації знань щодо понять «література для підлітків», «юнацька література», «підліткова література», «література для дітей і юнацтва» та визначення їх меж. У роботі окреслено основні типи образів дітей у підлітковій літературі, зокрема у «дівчачих текстах»

Практичне значення полягає у тому, що висновки даної роботи можуть стати підґрунтям для виникнення нових практичних рішень для розгляду пов'язаних з цією проблемою питань у колі науковців. До того ж практичне значення визначається можливістю застосування результатів дослідження у подальшому вивченні зазначених понять і явищ на основі інших матеріалів.

Апробація. Основні практичні результати роботи викладено на III Міжнар. науково-практичній конференції студентів та молодих вчених (м. Дніпро, 2025) Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та сталий розвиток – тези «Підліткова художня література» [13]; а також у статті – «Поняття характеру та типологія образів дітей у художньому творі», опублікованій у збірнику наукових праць у межах проведення конференції «Іноземні мови XXI століття: професійні комунікації та діалог культур» (м. Кривий Ріг, 2025) [12].

Структура кваліфікаційної роботи. Структура роботи містить вступ, основну частину, висновки та рекомендації, список використаних джерел (48 найменувань), Загальний обсяг роботи складає 48 аркушів.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ ОБРАЗУ ДИТИНИ В ПІДЛІТКОВІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Поняття «підліткова література» у науковому світі

У літературознавстві наразі оперують такими поняттями як «література для підлітків», «юнацька література», «підліткова література», «література для дітей і юнацтва» тощо. З одного боку, поділ літератури на вікові категорії є певною мірою «уніфікованими читацькими адресами, «табелями про ранги», за допомогою яких дорослі позбавляються зайвого клопоту розуміти індивідуальність» [34, с. 23], адже психофізичний та інтелектуальний розвиток дитини хоч і має окреслені норми, здебільшого є процесом індивідуальним. З іншого боку, вживання цих понять без окреслення «літератури» – довідкова, навчальна, художня тощо – породжує ще більшу термінологічну розмитість.

Не менших суперечок викликає і власне періодизація психічного розвитку людини в психології, де визначення підліткового віку коливається від 10-11 років і до 15-20 років [37, с. 9–60], у цей віковий проміжок додатково виокремлюють ранній (10–15 років) і пізній (15–19 років) підлітковий вік. Власне у літературознавчих дослідження науковці говорячи про підліткову літературу, здебільшого мають на увазі саме ранній підлітковий період. У цьому плані, цілком слушними є зауваги Н. Вернигори щодо того, що «між дітьми 11-ти та 14-ти років надзвичайно велика відстань психологічного розвитку» [4, с. 56] і читацький інтерес має суттєві відмінності. Так, для 10–11річок література стає джерелом знань і навичок, «які зможе застосувати в суспільному житті»; з розвитком критичного мислення у 12–13 років читацький інтерес спрямований на собі подібного персонажа (здебільшого у віковому розумінні), тобто такого «нерафінованого правдивого героя, який може помилятися, втім спроможний знайти вихід зі складної ситуації, здатний на вчинок» [4, с. 56], адже для них у пріоритеті стає їх включеність у суспільство, дотримання й визнання їх прав, а отже в літературі вони шукають того, хто має досвід такої включеності. Наступних два роки підліткового періоду (14–15 р.) кардинально відрізняються від попередніх двох у читацьких пріоритетах, що пояснюється новим рівнем психофізичного розвитку, «розширенням тематичних і змістових меж літературних вподобань, появою здатності до сприйняття складної системи образів, потребою емоційних переживань» [4, с. 56]. Саме з цього віку читацький інтерес набуває гендерних характеристик.

Відповідно до цього, Т. Качак пропонує застосування гендерного підходу до вивчення підліткової художньої літератури, більше того окреслює ознаки «дівчачого тексту»: «репрезентація світовідчуття дівчини, яка дорослішає» [19 с. 80]. Актуальність тематики і проблематики у таких творах також обмежується дівочими: «буттям, уявленням, «що то означає бути жінкою» (Т. Кларк), та гендерна соціалізація; стосунки з батьками; дівчача дружба; переживання першої закоханості й стосунки із хлопцями; лідерство/аутсайдерство в шкільному колективі» [23, с. 81]. Здебільшого авторами таких творів є жінки, що певною мірою наближає їх до так званого «жіночого письма», проте лише частково, домінантами ж дівчачого тексту,

дослідниця називає «центрування образу дівчини, висвітлення її характеру в процесі дорослішання, моделей поведінки на тлі інших дівчат-персонажів; зображення її стосунків із батьками, ровесниками; домінування жанру щоденника; перевага оповіді від імені дівчини; репрезентація жіночого письма» [19, с.88].

Варто враховувати і той факт, що поняття гендеру в сучасному світі втратило свої чіткі межі, адже підлітки все частіше тяжіють до так званого унісексу в кольорах, одязі тощо. Як слушно зауважує К. Стецюк: «Сьогоднішній погляд на стосунки між статями значно модифікувався під впливом масової культури (наприклад, культ сексуальності), тому для підлітка є дуже важливо, аби книжка була правдивою і йшлося у ній про реальні ситуації та проблеми, що можуть його спіткати. Читання книжок «про почуття» вважається дівчачою прерогативою, оскільки для хлопчиків ця тема входить «в обіг» уже в більш дорослій літературі» [40, с. 182]. Більш припустимим критерієм, очевидно має бути не так почуттєве насичення твору і не гендерна належність персонажа, а реалістичність зображуваних процесів дорослішання.

Зарубіжні дослідники, зокрема А. Карре виокремлює підліткову літературу у жанр, в якому відтворюється соціум з точки зору підлітка [45, с. 40]. Підтримує таке визначення й Лі Голдштейн: «юнацька література – жанр літератури, орієнтований на читачів віком від 12 до 18 років» [10], в якому від його імені або з його позиції ведеться повідь у художньому творі. У довіднику з англійських літературних термінів у визначенні такого пласту літератури акцент більше зміщується на змістове наповнення: «Література для підлітків – це художня література, яка глибоко резонує з унікальним досвідом та викликами, з якими стикаються підлітки». [8]. Подібне окреслює і В. Кизилова «Література для дітей та юнацтва – комплекс творів, у яких сконцентровано дитячий/юнацький універсум» [24, с. 170].

Аналізуючи розвиток і становлення підліткової літератури в США, О. Луцевська відзначає суттєву відмінність у термінологічному апараті, порівняно з вітчизняною наукою. Так, американці послуговуються терміном «adolescence» на позначення категорії читачів віком від 12 до 18 років, а тому змушені ділити їх на підкатегорії – читач-підліток і читач-юнак, або ж на групи (ранню (11–14 років), середню (14–18 років) і пізню (18+)). [28]. Відповідно до першої категорії, подібно як і в українській науці, потрапляє неоднорідна за читацькими інтересами і психофізіологічними особливостями група дітей 11–14 років. Спираючись на курс викладачки Айовського державного університету Донни Нідей, дослідниця подає перелік особливостей юнацької літератури: «протагоністом є підліток чи юнак, особлива мова автора (більшого це виклад від першої особи, хоча трапляється виклад і третя особа), зображення дорослих персонажів з точки зору підлітків, невелика кількість персонажів, невеликі часові рамки і знайоме оточення, сленг або мова підлітків чи юнаків, детальні описи зовнішності чи одягу, позитивна розв'язка, кілька паралельних сюжетів чи один сюжет, довжина тексту приблизно від 125 до 250 сторінок» [28]. Цікаво, що у цьому списку характерних особливостей відсутнє окреслення тематики і проблематики творів, що наштовхує на думку про національну різницю читачів різних країн, про що й зазначається в праці: «є низка проблем, які будуть відрізняти українського підлітка від американського» [28].

Різні умови, в яких відбувається процес дорослішання дітей віком 11–14 років, можуть вплинути на те, яким темам віддаватиме перевагу підліток. Однак, вивчення кола тем літератури для підлітків, дає можливість О. Колінко стверджувати, що «Теми, які хвилюють дітей, і проблеми, які порушують зарубіжні письменники в творах для дітей, є актуальними і цікавими як для англійської, шведської, норвезької дитини, так і української й багатьох інших» [25, с. 185]. Однак, варто звернути увагу на те, що порівнюючи твори письменниць Джаклін Вілсон та Марії Парр дослідниця не класифікує твори як художні твори для підлітків, хоча здебільшого персонажам від 10 років, а окреслює як дитячу.

Тематична спрямованість художніх текстів для дітей і юнацтва є досить не однорідною, адже кожна доба визначає нові пріоритетні теми і проблематику творів. Зокрема, більшість дослідників визначають таке коло тем, які відповідають психофізіологічному розвитку особистості 10–18 років. У першу чергу це «стосунки підлітка з батьками та вчителями» [40, с. 182], саме ті проблеми, які відчують підлітки у зв'язку із різницею поколінь, процесом усвідомлення себе, як особистості. У сучасній літературі, яка все більше тяжіє до реалістичної, підлітка вже не захоплює «відображення почуття кохання у фразях «жили вони довго і щасливо» або у цнотливому триманні за руки і дружніх бесідах» [40, с. 182], адже у реальному житті вони стикаються з іншим баченням стосунків між статями, зокрема і батьками. Т. Качак стверджує, що найпопулярнішими для підлітків є теми: «дорослішання, становлення особистості, самореалізації, самоствердження та соціалізації, буття дитини у світі ровесників і дорослих» [23, с. 81]. Шкільне життя для школяра сьогодні – цілковите випробування сили духу, вміння постояти за себе, окреслити кордони тощо, школярі все частіше стикаються із проблемами комунікації у колі однолітків (наслідки Covid-19), булінгу, як відсутності навичок спілкування і прийняття іншості. Це породжує коло популярних тем дружби між особами однієї і різних статей, перші почуття любові, довіра до людей. Тож художня література для дітей і юнацтва жодним чином не претендує хизуватися виховними моментами і не претендує бути «ідеальною» [2, с. 10].

Відмінність тематичного спрямування між вітчизняними художніми текстами помітили Шалагінов Б., Назаров Н., зокрема західних письменників хвилює: «тема фізичних страждань сучасної дитини. Йдеться не лише про соціальне чи побутове насильство, яке загрожує дитині в сім'ї, в школі, на вулиці» [44, с. 167]. Різниця тем сьогодення українських підлітків в умовах війни ще більше поглиблять цю відмінність.

Також цікавим у цьому аспекті є висловлювання шістнадцятирічної авторки антиутопії для підлітків «Недосконала», яка зауважила в інтерв'ю блогу Book Marketing Buzz, що «Слово «антиутопія» нещодавно стало лайливим словом у сфері підліткової літератури. Більшість книг для підлітків шаблонні. Вони розповідають одні й ті ж історії». Підліток же шукає текст саме про подібних собі персонажів, які стикаються із тими ж проблемами, що й вони у реальних умовах життя. «У літературних та видавничих колах постійно відбувається протистояння таборів за та проти «недитячих» тем, адже кожен період і кожна культура має свої «проблемні» теми у дитячій та підлітковій літературі» [40, с. 183].

Підліткова література має відбивати актуальні, інколи й не зручні теми й проблеми. Усе це зумовлює й класифікацію образів дітей у сучасних художніх творах.

1.2. Поняття характеру та типологія образів дітей у художньому творі

У вітчизняному літературознавчому просторі питання щодо образу дитини у творах для дітей і підлітків здебільшого спирається на вивчення української художньої літератури, зарубіжна ж література, зокрема перекладна, вивчена досить дотично. Разом з тим, вчені послуговуються теоретичними надбаннями зарубіжних дослідників: «Слід визнати, що в останні два десятиліття об'єктом досліджень (цілком виправдано) ставала насамперед українська дитяча література, однак розглядалась в основному крізь призму історії української літератури, що спостерігаємо в низці захищених дисертацій» [36, с. 14].

Поняття характеру персонажа у творі також змінювалося під впливом трансформації свідомості людства, цінностей тощо. Поняття характеру вивчається у різних науках, де людина постає, як об'єкт вивчення, зокрема психології, філософії літературознавстві. Так, психологи, вивчають процеси становлення характеру, умови й причини формування рис характеру, віковий аспект тощо. Літературознавство звертає увагу на дослідження прийомів і засобів створення характеру у художньому творі відповідно до епохи, чому присвячено чимало праць. зокрема й тих, які вивчають його особливості творення у конкретному жанрі чи з ухилом на гендерні ознаки (В. Агеєва, О. Галич, Т. Вірченко, В. Фащенко та інші).

Ю. Ковалів у «Літературознавчій енциклопедії» подає таке визначення: «характер у художній літературі, передусім реалістичного спрямування образ індивіда, зумовлений його оточенням, наділений комплексом відносно стійких психічних властивостей, що зумовлюють тип поведінки, означений авторською морально-естетичною концепцією існування людини» [26, с. 554]. Тож, у художньому творі характер персонажа, створений автором функціонує подібно до реального, але у відповідності із морально-етичною системою письменника. У своїй праці І. Апоненко послуговується поняттям «художній характер», вказуючи на те, що це «синтез типового й унікального, реального й авторського бачення. Він створюється часто на основі реальних людських типів, доповнених авторським розумінням і оцінкою» [1, с. 257]. Під час створення характеру персонажа письменники послуговуються такими засобами як «опису дій, думок, мови, власних імен, зовнішності, а також реакцій героїв на життєві ситуації» [1, с. 257].

І. Накашидзе також використовує поняття «художній характер» і наголошує на тому, що він є «одна із синтетичних форм вираження художньої концепції людини: він не тільки відображає риси особистості як представника певної епохи, але й вказує на тенденцію розвитку цього реального типу» [29]. Серед прийомів характеротворення називає такі:

«– зовнішні риси (портрет) – обличчя, фігура, костюм; портретна характеристика часто виражає авторське ставлення до персонажа;

– психологічний аналіз – докладне, у деталях відтворення почуттів, думок, спонукань – внутрішнього життя героя;

- характер персонажа – розкривається у вчинках, у ставленні до інших людей, в описі почуттів героя, в його мові;

- пряма авторська характеристика – може бути безпосередньою або опосередкованою (наприклад, іронічною);

- характеристика героя іншими діючими особами;

- зіставлення героя з іншими діючими особами і протиставлення ним;

- зображення умов, у яких живе і діє персонаж (інтер'єр);

- зображення природи – допомагає краще зрозуміти думки і почуття персонажа;

- зображення соціального середовища, суспільства, в якому живе і діє персонаж;

- художня деталь – опис предметів і явищ навколишнього світу персонажа (деталі, в яких відбивається широке узагальнення, можуть виступати як деталі-символи);

- наявність або відсутність прототипу» [29]. Також дослідник звертає увагу і на особливості жіночого характеру, а саме те, що у жіночих характерах зазвичай присутня орієнтація на традиційні уявлення, зокрема почуттєвий аспект, чутливість, вона є «носієм певних сталих уявлень» [29].

В. Фащенко стверджує, що характер складається із «ядра» й «оболонки». Під «ядром» дослідник розуміє «соціально-моральну спрямованість, світогляд, а також і широту та інтенсивність психічних функцій – пізнавальних, емоційних і вольових», до «оболонки» «входять змінні ситуативні відношення, психічні стани, на ґрунті яких «вибудовуються» чи зникають певні властивості і риси людини» [42, с. 33–35]. Відповідно до цього вибудовує і власне визначення характеру персонажа: «характер у художньому творі – це відображені в світлі авторського ідеалу порівняно опалі властивості й змінні відношення, які утворюють закономірну своєрідну соціально-психологічну єдність, котра формується і виявляється в зовнішній і внутрішній діяльності людини у найрізноманітніших ситуаціях» [42, с. 33–35].

Досліджуючи образ дитини у художньому тексті для дітей і підлітків науковці застосовують ті ж прийоми і засоби, що й для вивчення дорослих. Такий аналіз здебільшого опирається на психофізіологічні особливості дорослішання персонажа-підлітка, умови, в яких формується його характер. Зарубіжні дослідники відзначають, що зі змінами у соціальному житті, відбулася зміна вектора зображення у художніх текстах для підлітків, зокрема «головними героями стали молоді люди іншого кольору шкіри, підлітки з інвалідністю та ЛГБТК+ підлітки, а сюжети частіше стосувалися таких тем, як імміграція, расизм, сексуальне насильство, гендерна ідентичність та квір- сексуальність» [10]. Тож кожна доба формує свого «героя» й у художньому тексті. Окрім зазначених образів, на думку Б. Шалагінова й Н. Назарова «Своєрідним символом сучасного західного світу став образ дитини, приреченої на невиліковну хворобу. Це інвалідність, аутизм» [44, с. 167].

У монографії Б.Салюк охарактеризовано традиційний образ дитини-персонажа – бешкетника: «У досліджуваному типові дитячого персонажа, доволі поширеному в прозі для дітей і про дітей, сконцентрована сутність дитинства як

безтурботного, веселого і сповненого пригод та чудес періоду людського життя» [36, с. 28]. Дослідник поділяє їх на комічні й драматичні, «де в першому домінує в характеротворенні персонажа бешкетництво – як розвага, а в другому – бешкетництво-як-бунт» [36, с. 33].

Дослідниця вітчизняної дитячої та підліткової прози Т. Качак за основу бере реалістичну прозу де, дитина є «носієм групових рис (особливості світобачення певного соціуму, еталони і стереотипи певної культури) та індивідуальних психологічно-прагматичних характеристик (є своєрідним віддзеркаленням соціально-культурної реальності)» [22, с. 324], що максимально близько відображає сучасника-підлітка. Т. Качак дає таке визначення: «Під поняттям «дитина-персонаж» розуміємо образ дитини (віком до 15–18 років) – дійової особи, що виступає у творі як об'єкт розповіді і може виконувати центральну, головну або другорядну, епізодичну роль» [22, с. 324]. Цікавим є те, що у роботах дослідниці не спостерігається поділу дитячої і підліткової літератури, тож вказівка на вік дитини-персонажа викликає сумнів, адже оповідачем може бути і дитина-персонаж до 15 років, чому маємо підтвердження у вітчизняній і зарубіжній літературі.

Виокремлення дослідницею п'яти типів образів дітей у сучасній реалістичній літературі, також є досить абстрагованим від вікових меж:

- «образ **дитини-аутсайдера** і порушує проблеми соціалізації, дорослішання дитини, становлення її як особистості. Поряд із подієвим розвитком сюжету читач прослідковує розвиток характеру, самоствердження головного героя» [22, с. 326].

- «образи **самотніх дітей**, яким бракує спілкування з матерями, їх ласки, любові, турботи. Художній прийом вкраплення в текст фрагментарних асоціативних уявлень, бажань, мрій, сюжетних сновидінь головного героя сприяє цілісному характеротворенню образу дитини-персонажа. Портрети самотніх дітей найчастіше психологічні, а типовими художніми засобами їх змалювання стають монологи головних героїв, «потік свідомості» чи оповідь від першої особи» [22, с. 326–328].

- «тип **самодостатньої дитини**; смілива і добра дівчинка, яка вміє товаришувати, захоплюється природою, стає на бік добра і справедливості, відстоює відродження національного духу українців» [22, с. 329].

- «**важких підлітків** – дітей з проявами «соціалізованої форми антисуспільної поведінки» [22, с. 332].

- «**Маленькі дорослі**» – це ще один тип в образній системі сучасної української реалістичної прози для дітей. Їм доводиться вирішувати недитячі проблеми у дитячому віці» [22, с. 333].

Саме ця типізація образів дітей і взята нами за теоретико-методологічну основу дослідження жіночих характерів у творі «Розмальована мама» Джаклін Вілсон. Також під час аналізу дитячих характерів, варто врахувати й особливості «дівчачого тексту», які визначають дослідники.

Так, Т. Качак стверджує, що у «гендерно маркованій художній прозі філософія тілесності набуває особливого значення. Критеріями фемінного дискурсу, розгорнутого у творах жінок-письменниць, виступає відверте прописування тілесності в текст» [1,; с. 80]. Мається на увазі, що письменники, характеризуючи дівчинку-персонажа, звертають увагу на те, як одягаються героїні,

зачісуються, доглядають за собою тощо, іншими словами те, що формує їхню жіночність. Окрім головних героїнь у творі можуть бути й інші представниці цієї статі, що дозволяє застосовувати» Прийом контрастності, порівняння, зіставлення дівчат (жінок), їхніх характерів, світоглядних принципів, мотив сестринства – один із типових не тільки в сучасній прозі для дівчат, а й у жіночій прозі загалом» [19, с. 85]. Зазвичай дівчачі твори є глибоко психологічними, то ж емоції і почуття, що переживаються головними персонажами також є «елементом фемінності» [20, с. 70], зокрема ті, що стосуються протилежної статі.

Більше того, дівчачі твори слугують довідково-інформативною базою для юних читачок, бо у таких творах «дівчатка знаходять моделі поведінки з хлопцями, шукають відповідей на питання, які допомагають обрати серед них найкращого, такого, що зрозуміє з півслова, захистить і допоможе в скрутну хвилину» [38, с. 141].

В. Кизилова помітила, що у творах українських письменників тенденція до диференціації за статевою належністю простежувалася давно, при цьому акцент робили на стереотипній моделі поведінки. Зокрема у художніх творах про дівчат «акцентувалася увага на їх жіночій інтуїції, ставленні до господарства, уміннях і навичках, притаманних дівчаткам» [24, с. 171]. Маркерами жіночої ідентичності у художньому творі також можуть бути й психофізіологічні особливості дівчат, зокрема ставлення до матері, вразливість тощо.

Тож, у «дівчачому тексті» можуть бути наявні як безпосередні, видимі вказівки на стать, належність головного персонажа, так і опосередковані, які виявляються у взаємодії з іншими.

Сучасний підліток є інформаційно обізнаним, а отже й писати про них стає дедалі складніше. Це вимагає від письменників знання особливостей психології підлітків: «To write multi-dimensional YA characters whose behaviors and reactions make sense, writers have to understand their characters' frustrations» [47]. Сприйняття й прийняття його вікових особливостей: бути неохайним, лінуватися, не квапитися, чогось не знати, помилятися тощо. Підлітки є таким собі лакмусовим папірцем, детектором щирості і правдивості, адже дуже швидко розуміють блеф і фальш, після чого вибудовують бар'єр недовіри і сумніву, який важко перебороти. Письменнику-підлітку значно простіше завоювати довіру юного читача, адже в зображенні персонажів їм не потрібно «удавати себе підлітками» [15], вони і є ними, тож і характери, і поведінка, і переживання персонажів твору є справжніми. Задля того, щоб створити цю атмосферу довіри, щирості й правдивості, оповідачем часто стає сама дитина-підліток, крізь призму якої читач сприймає усі перепетії художнього тексту.

1.3. Особливості характеротворення образів Джаклін Вілсон

Англійська письменниця Джаклін Вілсон є однією з тих письменниць, хто від імені своїх персонажів сміливо почала говорити про «питання, про які важко чи незручно розповідати, не те що писати: розлучення батьків, психологічні травми, анорексія, складні стосунки з ровесниками, перші розчарування, непрості кохання, перші статеві стосунки, відповідальність, неповносправність, психічні розлади...» [32]. Тематична спрямованість авторки певною мірою зумовила її популярність і

визнання серед підлітків і дорослих, зокрема вона здобула престижну медаль Smarties та премію Children's Book Award, а «Історія Трейсі Бікер» отримала премію Blue Peter People's Choice Award 2002 року. Цього ж року Джеклін Вілсон була нагороджена Орденом Британської імперії за заслуги перед грамотністю в школах, адже її твори активно сприяють цьому, а в 2008 році вона стала Дамою Джеклін Вілсон. Взагалі, письменниця не лише пише про так звані «недитячі» теми, а й сама є досить провокативною особистістю, зокрема відомо, що у 2020 році вона призналася у своїй нетрадиційній орієнтації і така заява викликала ще більший інтерес до її творів і довіру юного читача, який у творах прагне щирості від автора, а не шаблонності зображуваних характерів, ситуацій і сюжетів. Важливим є також і те, що авторка пройшла цікавий письменницький шлях від письменниці-дитини до письменниці дорослої, що не могло не позначитися на її творах.

Однією з найвідоміших її персонажів є Трейсі Бікер, дівчинка чия історію письменниця розповіла у кількох творах від 10 річного віку аж до моменту поки Трейсі сама не стала мамою. Саме ця книга отримала звання «Дитячої книги року» на British Book Awards і була номінована на премію Whitbread Children's Book Award у 1999 році.

На українському книжковому ринку її твори з'явилися завдяки перекладам Володимира Чернишенка і видавництву «Навчальна книга – Богдан», де з 2010 року вийшло 17 перекладених книжок цієї авторки. Попри відомість і популярність творів авторки наукових розвідок небагато навіть серед зарубіжних літературознавців.

В одному з інтерв'ю Вілсон призналася, що не просто з дитинства мріяла стати письменницею, а й прагнула, щоб її твори були правдивими, відображали реальне життя, без прикрас: «*real life doesn't always work that way and I've always wanted my books to be true to life*» [48]. Юний читач має бути готовим до жорстокого світу, а не жити в книжкових ілюзіях, які часто створюються в літературі.

Джеклін Вілсон вдається уникати цієї штучності й ілюзорності завдяки постійному зв'язку зі своїми читачами, де дізнається, що їх турбує, цікавить у її житті. Письменниця отримує величезну кількість листів від читачів, які говорять, що це про їх маму чи тата: «*It's upsetting in some ways, but I had so many letters from children saying, 'that's just like my mum or my dad'*» [48]; звісно, з одного боку, це засмучає авторку, але з іншого – свідчить про правдивість і реалістичність зображуваного у творі. Письменниця упевнена, що «*With children, you have to balance being honest without overwhelming them*» [48].

О. Колінко у процесі дослідження творів Джеклін Вілсон помічає, що героїні її творів зображено у складних життєвих ситуаціях, «які вимагають від них чи то допомоги, чи то прийняття важливих, навіть життєво необхідних рішень. Та її героїні – дівчата із сильним характером: вони витримують різні випробування долі, можуть помилятися, діяти необачно, але, врешті-решт правильно оцінюють і себе, і оточуючих» [25, с. 184]. Їх уявлення про себе, свої вміння і можливості залежать від закладеної системи цінностей близького оточення, насамперед родина і школа. Відповідно й тематику письменницьких творів визначає як соціальну: «розлучення, усиновлення, життя у дитячому будинку, психічна хвороба рідних чи близьких, зрада; а також багато проблем і комплексів підліткового віку: першого кохання,

конфліктів з батьками та вчителями – тобто основних тем і проблем, які хвилюють не тільки англійських дівчаток, а є болючими і злободенними для дитини будь-якої країни, нації» [25, с. 184]. Прикметним є те, що Джаклін Вілсон, коли писала автобіографічний твір «Мій таємний щоденник» використовувала епізоди із свого справжнього щоденника, що дозволяло зробити певну реконструкцію її дитячих переживань проблем, про які вона писала у художніх творах, зокрема про сімейні проблеми, перше кохання, проблемне шкільне життя та друзів.

А. Землянська відзначає, що окрім того, що у творах письменниці порушено «дуже глибокі й важливі проблеми становлення особистості й утвердження себе в товаристві однолітків; дружби й дитячого булінгу; батьків і дітей, а також виховання в родині», їй вдається тонко і влучно відобразити «дівчачий світ», «ретельно, впізнавано» [17, с. 194]. Окрім дослідників, на дівчачість текстів вказують і рецензенти її книг, при цьому підкреслюють, що образи дівчат не вигадані, а реалістичні. Саме навколо таких «звичайних дівчат» і вибудовується сюжет творів, які викликають неоднозначне враження у дорослих, бо почасти демонструють їх не найкращі якості і вчинки. Попри те, що у творах письменниці підліток переживає багато болю й складних ситуацій, вона намагається «завершувати свої книжки поміркованими гепіендами, бо не хотіла б, аби хоч одна дитина відчула відчай чи зневіру. Я хочу показати дітям, що завжди можна знайти вихід» [11].

Книгу «Розмальована мама» авторка назвала однією з найулюбленіших. Написана вона у 1999 році, а в 2017 році перекладена українською мовою Володимиром Чернишенком. Ганна Осадко, художниця українського перекладу, назвала цю книгу «скандальною», адже вона дійсно викликала багато критики й осуду – з одного боку, а з іншого – це книга «емоційна й справжня, неймовірно захоплююча і зворушлива. Це – життєва драма, у вир якої потрапляють уже рідні тобі люди». Яким саме зображені жіночі характери у цьому творі, спробуємо розібратися у наступному розділі.

РОЗДІЛ 2

ПРОЦЕСИ ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ У ТВОРІ «РОЗМАЛЬОВАНА МАМА» ДЖАКЛІН ВІЛСОН

2.1. Формування характеру «маленької дорослої» Дельфінни

У творі «Розмальована мама» Джаклін Вілсон зосереджується на характерах трьох персонажів: двох дівчаток і їхньої матері. Оповідачем є найменша дитина, крізь призму якої читач знайомиться із усіма іншими персонажами.

Знайомство з персонажами твору починається із опису приготувань дівчат до Дня народження матері. З перших рядків письменниці змальовує дівчинку, яка навчається у початковій школі й має особливу прив'язаність до матері.

Письменниця звертає увагу читача на турботу дитини про матір: вона малює листівку, де зображує усе, що любить мама. Фінна досить самокритична («почерк у мене ніякий») і вигадлива: оскільки матері виповнилося 33 роки, вона вирішила намалювати стільки ж її улюблених речей.

Упродовж всього дня дитина максимально зосереджена на догоджанні матері: робить їй святкову зачіску, намагається заспокоїти, коли вона плаче, замовчує, що зголодніла тощо. У своєму віці дитина уже має гіркий досвід того, як треба поводитися, що казати матері, коли її поведінка стає дивною. Вона навіть не ображається на Маргариту, коли та на звороті її листівки почала малювати ескіз свого нового тату.

Коли Маргарита почала звинувачувати старшу дочку у тому, що вона забарилася з тортом, Фінна, уперше демонструє свої почуття суперництва із старшою сестрою: *Я знала, що мушу сказати їй, що так нечесно, але не могла себе примусити. Мені подобалося, що ми удвох – Маргарита і я* [5]. Вона відчуває, що ще не може упоратися з усіма ситуаціями, які створює мати: *Я зіщулилася від безнадії. От Зірка завжди вміла казати Маргариті, що робити. Я так не вмію* [5] і в цьому вбачає перевагу старшої сестри.

Для маленької Фінни стосунки з матір'ю є надзвичайно важливими і цінними, тож коли Маргарита обмовилася, що їй потрібна підтримка молодшої дочки, Фінна відчула себе *такою дорослою та особливою – вона хотіла мене, а не Зірку!* [5]. Дорослість дівчинки розуміє як можливість бути корисною, вміти допомагати, вирішувати проблеми. Вона відчувається ніяково в ситуаціях, коли треба стати миротворцем у сім'ї між матір'ю і сестрою, а вона не розуміє як зарадити, тому виявляє максимальну турботу про обох: переживає за сестру і розуміє стан, коли не хочеться нікого бачити; підтримує матір і погоджується піти з нею в тату-салон.

Упродовж першого розділу письменниця починає формувати образ маленької дорослої, яка уже має досвід піклування про матір, але прагне його розширити, при цьому сама потребує турботи й опіки. Ця потреба виявляється у дитячій грі, де спочатку Фінна бере на себе роль дівчинки, яка хворіє на рак і потребує медичної допомоги, а потім обидві лікують іграшкового ведмедика. У цій грі письменниця чітко окреслює ролі обох дівчат – рятувальниці, вони рятують себе і матір одночасно.

Формування характеру дівчинки відбувається в умовах постійного стресу й невимовного страху. Для розкриття дитячих почуттів авторка обирає ситуацію, яка

є досить простою і стандартною: нетвереза мати звечора пішла у клуб і не повернулася до ранку. В очікуванні Фінна прокидається рано і вже відчуває тривогу і страх: *Серце вискакувало із грудей. Страх не зникав* [5]. Дитина боїться всього, будь-який варіант розвитку подій щодо матері викликає страх: *Я боялася йти дивитися. Боялася, що вона повернулася і зараз у відповідному стані. Боялася, що вона повернулася, і не сама. Боялася, що її досі не було...* [5]. Всупереч страху (*Моє серце гатило в груди, наче невеличкий кулачок* [5]), вона бере на себе сміливість перевірити чи прийшла матір. Не знайшовши Маргарити у квартирі, дитина розхвилювалася ще більше.

Для демонстрації чутливості і беззахисності Фінни письменниця вдається до алюзії, зрозумілої для читачів дитячого і підліткового віку – оленятка Бембі. У мультфільмі звірятко зростає у небезпечному світі, за підтримки мами вчиться любити, дружити і це дає йому сили стати справжнім лідером, навіть після втрати оленихи. Фінна ж має підтримку лише від сестри і згадка про персонажа одразу викликала асоціацію не з тим, як долав Бембі небезпеку, а з тим, що він зазнав втрати: *маму Бембі вбили, – прошепотіла я* [5].

Коли матір не повернулася, дівчатка приймають рішення йти до школи й удавати ніби все добре, адже бояться опинитися у притулку. Фінні дуже важко удавати «найщасливішу дівчинку у світі», посміхатися і паралельно вирішувати свої шкільні проблеми. У новій школі у неї не було друзів і тут вона почувалася беззахисною. Вона помічала, що майже *всіх приводили матері, навіть шестикласників* [5], що явно давало дітям відчуття захищеності і турботи, але не ображалася на Маргариту, що вона не відводила її до школи. Вона розуміла, що її матір інша і може навпаки додати їй більше проблем у спілкуванні із однокласниками, тож по-дорослому оцінювала це, як *Так було простіше; навіть не любила згадувати про ті рази, коли вона таки приходила разом зі мною, заходила до школи чи балакала з учителями* [5]. Дівчинка соромилася її, про що неодноразово говориться і в наступних розділах.

У школі Фінна виявляє по-справжньому войовничий характер. Спочатку вона як справжній стратег знаходить безпечне місце, де зможе переховуватися, щоб не бути побитою на перерві, а потім, блефує, удаючи з себе сміливу й безтурботну:

Високо задерла голову, стиснула губи й крокувала геть так, ніби мене нічого у світі не турбувало, спиною відчуючи погляд місіс Дунстан; Я склала руки, підвела підборіддя й усміхнулася так, ніби мене ніщо у світі не обходить [5].

Коли ж дівчатка почали ображати її і Маргариту, Фінна агресує і плюється. Думки про матір не дають їй сконцентруватися на навчанні, вона малює і шепоче її ім'я просто посеред уроку. На її стан звертає увагу і вчитель, однак дівчинка дотримується слова і стверджує, що все гаразд.

У цій ситуації читачеві стає зрозуміло, чому Фінна мінімізує присутність матері у її шкільному оточенні, адже навіть не будучи фізично поруч, вона створює для дитини небезпечне середовище, де їй доводиться виявляти захисну агресію і винахідливість.

Не зважаючи на це, дівчинка безмежно любить матір: *Я вважаю, що ти найдивовижніша у світі мама! – вигукнула я, відмітаючи усякий сумнів* [5]. Дитина вірить у те, що сама вигадала про образ матері, однак уже сумнівається, чи справді

вона є такою дивовижною, як вона вигадала. При цьому сумнів стосується саме соціальної ролі матері, яку дівчинка почала усвідомлювати спостерігаючи за іншими матерями і їхніми стосунками із дітьми. Обділена увагою Фінна радо сприймає материнські спроби приготувати печиво, адже це наближає її до вигаданого ідеалу і є бодай найменшим проявом турботи.

Пізніше читач дізнається, що це навіювання сестри, яка з дитинства переконувала Фінну в тому, що мати не винна у тому, що вона така особлива: *Це було як молитва, безсумнівна істина. Іноді Маргарита поводитися трохи божевільно (але це слово не можна було навіть згадувати!), але ми ніколи нікому не повинні були казати про це, а ще мусили завжди пам'ятати, що вона не винна. У неї просто мозок був облаштований не так, як у більшості людей»* [5]. Час від часу Дельфінна помічає ці ознаки «особливого» стану у рухах, бурмотінні, повторах фраз, перепадах настрою тощо, але намагається мовчки підтримувати Маргариту: *Починалося чергове загострення... Але я не могла зараз усього зіпсувати* [5]. Поступово дівчинка починає захищати і виправдовувати матір навіть у суперечках із сестрою, уперто не бажаючи чути правду, яка руйнувала її образ особливої мами: *Замовкни, Зірко! Замовкни!* [5]. Для неї дивно і боляче було чути від старшої сестри образи у бік матері, адже сестри мали негласне правило: *Ми ніколи не говорили на Маргариту «ненормальна», навіть коли вона поводитися найгірше* [5].

Світогляд дівчинки Джаклін Вілсон часто передає через її фантазію, у якій присутні притаманні для її віку яскраві образи. Так, наприклад її уявлення щодо мозку людини: звичайний – видається їй нудним і сірим, а от Маргаритин – кольоровий і сяючий. Загалом Фінна у роздумах досить часто розмежовує людей на звичайних і особливих. Особливість вона приписувала тим, хто мав гарну зовнішність і часто був прихильним до неї. Звичайні сприймаються як сумні, не здатні до неординарних веселих вчинків і ідей, як Марго. Крізь призму Марго дівчинка сприймає й інших людей. Можливо, саме це стало ще однією причиною того, що Дельфіні важко було знайти нових друзів.

У шкільному колективі Дельфінна відносилася до категорії тих дітей, яких уникають. З нею ніхто не те що дружити нбе хотів, а й виконувати завдання. Причиною такого ставлення була скоріш за все її агресивність щодо інших, усвідомлення себе як іншої. Соціалізація дівчинки була порушена постійними переїздами, принаймні так себе переконувала оповідачка. Колись у неї була подруга, але тепер, вона не має найкращої подруги. У дружбі вона цінувала взаєморозуміння, підтримку, сприйняття її такою, як вона є. У розповідях школярки щодо людей часто акцентується увага на зовнішності: гарних кісках, зачісці тощо. Так, у новій школі їй сподобалася Таша, бо вона була схожа на її сестру і мала гарне волосся: *Якось у клас зазирнуло сонце і осяяло її волосся – воно замерехтіло, як щире золото. Я витріщилася тоді на неї, мені нестерпно захотілося бодай на мить торкнутися золотих кіс...* [5].

Цікавим є епізод, коли Маргарита вирішує допомогти Фінні подружитися із Ташею і приходять за Фінною в школу. Дівчинка одразу насторожується й усіма способами намагається уникнути неприємної ситуації: бреше, ніяковіє, відчуває відчай і безсилля. І ні, дитина не осуджує чудернацький вигляд матері, навпаки, в її очах *Вона було прекрасна. Вона було приголомшлива*, хоча й розуміє, що вона «в

активній фазі» [5]. На фоні яскравої Маргарити, мама Таші виглядає блідою й не цікавою, тож лише завбачивши її, Дельфінна оцінила її, як «нормальну», а отже не цікаву особистість. При цьому помічає її інстинктивні жести, які сприймає як бажання захистити свою дитину.

У стресовій ситуації, зокрема невдалої спроби матері запросити однокласницю в гості, дівчинка намагається уникнути, втекти від реальності за допомогою уявних чар, де усі, хто її образив чи просто не подобався, зазнали б шкоди:

У Таші та її мамі повилазило волосся і вони тікають світ за очі, прикриваючи рожеві лисини. Блим! Кайлі з Івонною обпісялися у всіх на очах і мусять ховатися, щоб з них не насміхалися. Блим! Ронні Чарлі поплав мізками і реве, як малявка, уа-уа, тепер він мусить носити повзунки і підгузники. Блим! [5].

Я зробила відьомські очі, крутнула полою чорної відьомської сукні й подумки обернула міс Гілл на велетенського сірого телепузика зі спіральною антенною на голові [5].

Такі фантазії допомагають їй пережити напружені випробовування.

Загалом письменниця створює в образі Дельфінни образ дивачки з бурхливою фантазією і уявою. Її дивакуватість виявляється навіть у її вподобаннях одягу: *чорну оксамитову сукню і блискучі балетки родом із 1950-х* [5]. Очевидно така її особливість була наслідком наслідування Маргарити, до якої дівчинка була дуже прив'язана. Відповідно до психофізіологічного віку, Фінна уже звертає увагу на тілесні зміни сестри і свої (*Так дивно було бачити її з грудьми. Я подивилася на свої, але вони ще були пласкі, як у хлопця* [5]) і на те, у що одягається вона сама і навколишні жінки, що є маркерами «дівчачого тексту». Красивий одяг для Фінни є чимось недосяжним, ознакою дорослості: *Думка про те, щоб мати свої власні туфлі на підборах, охопила мою уяву, наче лісова пожежа* [5] і вираження себе, адже її ретро-туфлі не дуже подобалися навіть вчительці. Вона розуміє, що красивий одяг може покращити її стосунки із однокласниками, зокрема подружитися з Ташею: *Потім ми могли би піти по одяг і я обрала б собі щось дивовижне – можливо, дизайнерську футболку і модні джінси, такі, що навіть Таша захоче зі мною приятелювати ...* [5]. Загалом поруч із матір'ю дівчинка досить часто виявляє раціональну розважливість і силу волі. Так, вона хоче піти з Маргаритою по магазинах, але розуміє, що кредитна картка скоріш за все крадена, тож відмовляється від материною пропозиції.

У світогляді дівчинки естетичні категорії займають не останнє місце. Так, порівнюючи себе із іншими, зокрема й сестрою, Фінна завжди відводить собі роль «гідкого каченяти». Цим пояснюється і її ставлення до казок: *Я не люблю казок, – зізналася я, – там усе добре стається лише з гарними, а брудним дістаються самі прикраси ...* [5].

В іграх з матір'ю Фінна не завжди почуває себе у ролі дитини, адже інколи у гру вплітаються спогади, асоціації, які дестабілізують стан Маргарити і тоді дівчинка швидко стає в позиції дорослої: заспокоює матір, пригортає, гладить волосся, жаліє, як маленьку дитину. Дівчинка виявляє емоційну дорослість для свого віку, адже отримуючи насолоду від прогулянки із матір'ю, і, що мега важливо для неї – лише удвох, вона пам'ятає про те, що старша сестра не знає, де вона і з

ким, а отже може переживати: *Мабуть, трохи походивши довкола, вона пішла додому, і зараз сидить там, переживаючи, чи нічого не трапилося зі мною та Маргаритою, чекаючи і хвилюючись. Я ЗНАЮ, як це жахливо!* [5]. Подібне виявляється і у ставленні до матері. Перед тим, як дівчинка знайшла чотирилисту конюшину, мати згадувала своє нещасливе дитинство у сиротинці, тому Фінна віддає їй символ щастя: *Ні, нехай буде везуча Маргарита. Вона твоя! Не можна відмовлятися від своєї удачі!* [5]. Для маленької школярки увага матері, її щирі ігри і входження в ролі уже було удачею.

Тож, раптове усвідомлення малої дитини не дивує читача, адже воно співзвучне із читацьким: *Я раділа, що ця нова мишача гра тільки для мене та Маргарити, і раптом усвідомила, як насправді мало ми проводимо часу разом. А це ж було так приємно! Маргарита не пригнічувала й не лякала мене, а тільки веселила* [5]. Дівчиці імponує така материнська легкість у стосунках, особливо у грі, коли вони обоє відчують себе комфортно. Ці ігри спонукають дівчинку усе частіше розмірковувати над «нормальністю» стосовно матері, в яке дівчинка вкладає її психологічний стан спокою, рівноваги, турботливості тощо. *Але тепер, зі мною, Маргарита була нормальною* [5]. У такому стані дівчинка відчувала особливу теплоту стосунків і з легкістю нагадувала матері про свою любов: *Я люблю тебе, Маргарито! – сказала я, обіймаючи її за тонку талію* [5].

Життєвий досвід навчив Фінну не лише пристосовуватися до поведінки матері, а й намагатися її контролювати. Так, коли на зупинці Маргарита побачила афішу з улюбленою групою Майкі і впала у ступор, дівчинка одразу зрозуміла, що це сигнал небезпеки: *Усередині в мене все похололо. Щоразу, коли Маргарита згадувала про Майкі, я знала – чекай біди!* [5]. Внутрішня тривога проявилася у її сні. Коли їй наснилося жахіття і вона пішла шукати материнської підтримки, але змушена була сама подбати про Маргариту, яка випивши вина, заснула у кріслі і замерзла. Дівчинка вкрила її, намагалася розбудити і просила лягти у ліжко.

Цікаво, що серед однолітків Дельфінна поводить себе абсолютно інакше, тут вона займає оборонну позицію, а інколи й агресивну. Так, у випадку у туалеті, вона не просто захищається від нападків і кпинів дівчат, а «аргументує» свої слова кулаками. Виявлення агресії у бік дівчат свідчить про те, що Фінна не вміє дискутувати, захищати власні кордони словесно без образ («бабуїнова дупо», «гладка бегимотиха»), а робить це виключно через образи і силу. Така поведінка є характерною для підлітків, які виборюють свою ідентичність.

У школі дівчинка почувається дуже не комфортно. Вона самотужки намагається боротися із оточенням: щодня планує стратегію уникнення більшого конфлікту «зі своїми ворогами», як вона їх називає. Вчителька, чия думка у цьому віці є важливою для дитини-підлітка, теж постійно присіпується до Фінни, помічає, що її ображають інші, але нічого не говорить і не робить. Вона знаходить безпечне місце у бібліотеці поруч із містером Гаррісоном, який був схожим на плюшевого ведмедика. Серед книжок дівчинка почувається у безпеці, хоча й не любить читати. Тут через свої бурхливі фантазії дівчинка демонструє свої мрії – жити у світі, де все можна вирішити чарівним відьомським поглядом, жити у повноцінній сім'ї з мамою і татом, які посміхаються так, що й самій хочеться сміятися:

Я спробувала уявити, як би воно було – жити у світі, населеному чудовиськами, яких можна приборкати поглядом, а вдома тебе чекають мама в горошок і тато у смужечку із такими усмішками, що й сам ладен сміятись...[5].

Саме тут Фінна знайшла свого друга Олівера, хлопчину, якого теж недолюбливали однокласники і знущалися, бо він носив окуляри. Зародження дружби починається із оцінювання Олівера: *Чомусь я звикла вважати Олівера нудним Совуном і ніколи й не підозрювала, що під сірою оболонкою ховається цікава особистість. Звичайно, це була не найкраща кандидатура на найближчого друга – всі, хто дразнить Олівера, почнуть і мене дразнити за компанію. Але вони й так дразнять.. [5].* Вона спочатку не довірливо ставиться до нього, адже він перший, хто зробив комплімент її мамі, та ще й похвалив її оригінальні тату! Зрештою, коли вона почула, що у них є спільні проблеми (мами поводитися подібно) дівча висновувало: *Мабуть, ми таки станемо друзями [5].* Її переповнювали емоції і вона похвалилася старшій сестрі, що тепер має друга. З часом, вона зараховуватиме до категорії «нормальних»: *Він нормальний [5].*

Загалом категорія «нормальний»/«ненормальний» розумілася дівчинкою в різних значеннях – це була і сукупність рис характеру, і поведінки, і певна дитяча класифікація на «свій» і «чужий» у свідомості дівчинки. Щодо поведінки, то з часом читач дізнається, що Фінна сама не розуміла критеріїв нормальної поведінки: *Я взагалі-то не знала, як це – поводитися нормально [5].* Не розуміла і не знала дівчинка нормальних умов життя.

Авторка звертає увагу читача на цікавий факт: попри те, що у дівчини розвинена фантазія і вона з легкістю може розповідати свої вигадані історії, писати їй неймовірно важко: *Я легко можу вигадувати різні історії, але потік слів у моїй голові нестримний, тож коли я виливаю його на папір, то слова наскакують одне на одне, перемішуються літерами, а то й узагалі виявляються написаними задом наперед [5].* Описане дівчинкою явище дуже подібне на явище дисграфії, тобто порушення процесу письма. Однією із причин такого є недостатня увага з боку дорослих, або синдром дефіциту уваги. Враховуючи, що Маргарита не приділяла уваги навчанню дітей, цілком можна припустити, що дівчинка страждає на дисграфію. Однак дівчинка використовує відносно себе інше поняття – «дислексична», тобто така, що має проблеми із письмом і читанням. Із розповіді дівчинки стає зрозумілим, що ймовірно їй діагностували цю проблему в іншій школі. Тож, очевидним наявність у дитини психологічних і педагогічних проблем, вирішувати які їй знов таки доводиться самотійно.

Письменниця через різні деталі характеризує дівчинку як невибагливу до умов життя. Зокрема, описуючи кімнату, де вони мешкали, Фінна оцінює, як найкращу, яка у них була, попри те, що в ній було мало меблів і не було килимів і штор. Однак спогади про те, чому у дівчат не було власних пам'ятних речей вражають: *просто хотілося, щоб у нас лишилося більше наших давніх речей. Іноді ми мусли повертати речі, які купували в кредит. Дещо просто хтось у нас крав. Іноді ми мусли виїжджати серед ночі взагалі без речей [5].* Для підлітків надзвичайно важливо мати власний простір і власні речі, але обоє дівчата були позбавлені цього. Більше того їх характери формувалися в екстремальних умовах.

З розвитком сюжету Фінна дедалі більше акцентує на суперництві із сестрою. Так, вона вважає, що улюбленою дочкою Маргарити є Зірка, а не вона, адже Зірка дочка її коханого Майкі. Вона більше любить Зірку і це гнітить дівчинку. Фінна звикла конкурувати із старшою сестрою, боротися за любов матері, її увагу, з іншого боку це формувало її комплекси неповноцінності, відчуття непотрібності: *Раніше завжди-завжди були Маргарита плюс Зірка, нерозлийвода, а я дріботіла за ними на коротких ніжках, намагаючись не відставати. Вони були, як голубки, прегарні й дотепні, воркотіли й співали, а я була нудною малявкою не приший кобилі хвіст* [5].

Останній фразеологізм влучно передає відчуття дитини у сім'ї.

Її відчуття зайвості у сім'ї, постійна конкуренція із сестрою, тривога, що матері вона не потрібна час від часу проявляється у снах. Так, черговий раз, коли мати не повернулася вночі додому, їй наснилося, що *наче нас з Зіркою везуть тачкою на смітник. Сміттяр поправив брудними пальцями Зірчине волосся і витер дочиста її личко, а потім поставив її на передку тачки, як талісман на удачу. А я опинилася у самому центрі купи сміття, застрягла там і кликала Маргариту, але її не було. Не було, дарма, що я раз-по-раз вигукувала її ім'я* [5].

Це почуття загострилося ще більше, коли у їхньому домі з'явився Майкі – коханий Маргарити і батько Зірки: *Я була поза тією бульбашкою. Внизу, на землі. Не член родини* [5]. Дівчинка дуже боляче переживає воз'єднання батька і дочки: *«У грудях мені стислося так, що я заледве могла радіти за Зірку, що вона знайшла свого батька, але не могла стерпіти погляду, яким він дивився на неї»*. В її уявленні вона виглядає «зіщуленим гобліном» у порівнянні із красунею сестрою [5].

Їй боляче дивитися на щасливих Майкі і Зірку, в колі яких вона почувається ніяково з самого початку. Однак, коли зрозуміла, що сестра категорична щодо спільної поїздки до батька, приймає рішення лишитися з Маргаритою удвох вдома, виявляючи рішучість і жертвність. Фінна переживає за стан матері і знову бере на себе роль дорослої: заспокоює її, допомагає одягнутися тощо. Натомість отримує від матері звинувачення і крик: *Вона розмахувала руками, і я злякалася, що вона мене вдарить, хоча вона зроду ніколи мене й пальцем не зачепила* [5]. Більше того, дівча береться навіть за захист родини від сусідки, яка ображає їх усіх і грозиться викликати поліцію на галас. Для Фінни така поведінка була виявом явної сміливості і нахабства, тож у неї аж кров шуміла в скронях від емоцій. І в цей момент дитина знову потребувала уваги матері, принаймні схвалення, але матір перебувала у своєму світі, де дитині не було місця.

Поруч із такою матір'ю дитина забуває про те, що вона ще дитя і навіть говорить про себе з осудом, коли зрештою починає поводитися, як звичайна втомлена, голодна і замерзла дитина: *Я просто більше не витримувала. І почала плакати, хлипаючи, як маленька дитинка* [5]. У її розумінні плач – це каприз, емоції, які не прийнятні для дорослих, при тому, що від Маргарити вона це сприймала і не засуджувала її, а розуміла. З нею вона здебільшого почувалася старшою і це не дивувало її, адже таку роль нав'язує їй інфантильна матір: *Вона притулилася до мене – я почувалася, ніби справді мама з маленькою дочкою* [5]. Вона приймає рішення у ключових моментах і пояснює Маргариті чому вони мають робити саме так.

Фінна поступово починає конфліктувати із сестрою із-за її ставлення до матері, рішення покинути їх і жити разом з батьком: *А я вважаю, що ти страшенно зла і егоїстична!* [5]. В її уявній моделі про сім'ю очевидно відсутні були інші стосунки, аніж вона мала, тому Фінна тримається за них всіма силами і намагається утримувати старшу сестру. Зміну ролей дитина-дорослий сприймає як зраду відносно Маргарити. З одного боку, її відчуття непотрібності змушують з недовірою ставитися до Майкі і його намірів дбати і про неї, з іншого – ревності просто руйнують її: *Я ж його дочка. – Повтори це ще кілька разів і я проблююся* [5]. Дівчинка й сама розуміє, що конфліктує із сестрою із-за ревності і заздрощів: *А ось і ні, – заперечила я, хоча я так заздрила, що заледве могла змусити себе говорити з сестрою* [5], але нічого не може вдіяти.

Одного разу Фінна вибухає докорами матері і прямо заявила їй, що та більше любить Зірку, а її ні:

– *Зірка-Зірка-Зірка!*– вибухнула я. – *Чому ти тільки про неї постійно торочиш?*

– *Ти любиш Зірку дужче, ніж мене, – сказала я.*

– *Я люблю вас обох, – заперечила Маргарита, а потім зітхнула. – але Зірка – дитина Майкі.*

– *Ага, і тепер вона з ним, – випалила я. – Вона поїхала до нього, я лишилася з тобою – то чому ж ти все одно любиш її дужче!* [5].

У цій ситуації вже і ревності, і загострене почуття справедливості, притаманне підліткам, змішалось в одну купу. Фінна вже прямо вимагає від матері уваги, яку вона заслуговує.

Від'їзд старшої сестри Фінна переживає болісно: *Мені так бракувало Зірки, що я залізла у її старе ліжко, де подушка все ще зберігала її аромат; Я почувалася так, ніби втратила частинку себе»* [5]. Її маленький світ зруйновано, вона відчувається повністю «вирваною» із звичної атмосфери: немає сестринського захисту, мати не стала приділяти їй більше уваги, і, навіть, перефарбована кімната виглядає чужою. У розмові з сестрою вона не стримує емоцій і вимагає, щоб та повернулася і не кидала її. Зрештою вона вигукує матері: *Ненавиджу, ненавиджу її!* [5] і в пориві гніву розбиває мобільний телефон – єдиний засіб зв'язку із сестрою.

Дельфінна дуже переживає, що не впорається дбати перш за все, про матір, адже старша сестра уже знала, що робити, коли мати напивалася. Дитина усіма своїми силами намагається дати ради: чаклує, щоб повернулася сестра: *Цілий день насилала чари, схрещувала пальці й лічила до семи. Дорогою до дому я торкалася кожного ліхтарного стовпа й ро сім разів повторювала Зірчине ім'я, най дужче в світі бажаючи, щоби вона чекала на мене у нашій свіжофарбованій спальні* [5]; намагається нагодувати матір, просить її піти помитися і поїсти. Вона нервує, що у неї нічого не виходить і тому вирішує удатися до перебільшеної брехні про стан Маргарити, коли Зірка подзвонила сусідці. Дитина у відчаї і не знаходить жодної підтримки з боку дорослих, навпаки – мусить захищатися від сусідки, яка почула про її брехню і пиятику матері і пригрозила викликати поліцію, щоб Фінну забрали у притулок.

Заспокоює дівчинку її улюблений спосіб – чаклунські фантазії і уява. Коли ж вночі вона побачила, що Маргарита обмалювалася фарбою, зрозуміла, що матір

остаточно збожеволіла і вона безсила: *А я стояла і тремтіла поряд. Тепер вона справді збожеволіла. З'їхала з глузду. Сказилася. Скажаніла ...* [5].

Дівчинка у розпачі намагається відмити матір, але розуміє, що самій їй не впоратися і доведеться звертатися за допомогою. Попри правильно прийняте рішення, подзвонити в медичну службу, вона відчуває свою вину перед Маргаритою, тому постійно повторює «пробач».

Саме в цій критичній ситуації письменниця повідомляє вік героїні – 10 років. Роздуми 10-річної дитини далекі від роздумів дітей її віку, вона хвилюється, плаче, але знаходить сили діяти як доросла. Вона сміливо бреше, що у неї є батько, який догляне за нею, поки мати в лікарні; не забуває виконувати звичні повсякденні справи – йти до школи. У школі у неї теж не було підтримки, окрім друга Олівера, тож в один момент сильна дівчинка дала волю сльозам у відповідь на усі пригоди з матір'ю і образи вчителя: *А я не могла зупинитися. Я пхінькала і хлипала, з носа потекло ...* [5]. Її непрості стосунки із однокласниками в цей момент її хвилювали найменше, адже вона була знесилена і постійно думала про матір. Вона прагнула самотності «На перерві я швидко вшилася з класу – не хотіла ні з ким спілкуватись». У такому стані дівчина немилосердно агресує до всіх ворогів-однолітків, бо вони знущаються, навіть тоді, коли їй так боляче.

Авторка вдало перемішує дитячу наївність Фінни і її максимальні вияви дорослості. Вона по-дитячому намагається сама собі пояснити, чому і куди забрали матір, бо до останнього не хоче вірити, що Теннісона – це психіатрична лікарня, але це лише кілька хвилин, бо далі сама собі зізнається: *«А може, я з самого початку знала, що то була за лікарня* [5]. Вона хвилюється і за стан Маргарити, яка ненавидить лікарні і за те, що вона залишилася на пару тижнів одна: без грошей, їжі і дорослих.

У цій безвихідній ситуації на допомогу приходить друг Олівер, який виявляє по-справжньому чоловічий характер – підтримує Фінну, заспокоює і зрештою знаходить вихід – шукати батька, який для дівчинки: *дражлива мрія, що я навіть не наважувалася згадувати про неї. Навіть зараз зашарілася на одну лише думку про тата* [5]. Незважаючи на те, що Олівер виявляє «раціональне мислення» [24], у дітей є спільна риса – винахідливість і дорослість у критичних ситуаціях, що і зближує їх.

З огляду на ситуацію, в яку потрапила десятирічна дівчинка, мрія про батька видається швидше мрією про роль дорослого у її житті, про людину, яка дбатиме про неї. Це прагнення було настільки сильним, що дівчинка, навіть після кількох невдач, за підтримки Олівера, уперто продовжувала пошуки, і, навіть, наважилася на зустріч із ймовірним батьком. У цій ситуації Фінна уперше відчуває справжню чоловічу підтримку – хлопчика-однокласника, у якого з мамою були схожі проблеми. Уперше вона має когось, хто заради неї готовий на неочікувані й ризиковані вчинки: *Я була так вражена, що чемменький сопливий заучка Олівер заради мене готовий прогуляти школу, що й незчулася, як погодилася* [5].

Пошуки батька Фінни були схожими на казкові, зовсім не реалістичними. Такою ж була і зустріч – чоловік беззаперечно визнав, що вона його дочка і погодився на оформлення документів, щоб вона пожила з ним. Від батька вона дізналася, що Маргарита не хотіла її народжувати, бо все одно любила тільки

Майкі. Ця новина остаточно дає зрозуміти дитини, що *Ні для кого й ніколи я не стану першим номером, я – завжди другий сорт...*[5]. Її зневіра до дорослих збільшується, а відчуття непотрібності і небажаності зростає. У цьому дитячому висновку увесь її дитячий біль.

Цей висновок, змусив її ще більше цінувати свого єдиного друга, який і допоміг їй знайти батька: *ОК, це ти добре придумав, - визнала я і обійняла його у відповідь* [Віл], адже вона розуміла, що для цього хлопчика вона може стати найважливішою людиною: *Мабуть, я стану першим номером для Олівера* [5]. З одного боку, бажання бути першою, важливою для когось є свідченням її дорослішання, але з іншого, воно було таким ще дитячим і наївним – бути просто комусь потрібною.

Побачивши матір у лікарні, дівчинка вкотре переконується, що вона їй не потрібна і байдужа, як і її батько, з яким вона приїхала. Цікаво, що Фінну це не ображає, вона готова була до цього, хоча й надзвичайно чутлива.

Так, щоразу перед важливими подіями вона настільки хвилюється, що аж тіло реагує: стає блідою, її нудить, плаче.

Поступово вона починає дорослішати і її чари вже слабшають, життєві проблеми затьмарюють її дитячі вигадки, які здебільшого стають все більш реальними: *Здається у моїй сукні не залишилося ані крихти відьомської сили* [5], аж поки й зовсім не втрачають відьомської сили: *Останні рештки відьомських чарів було змито* [5]. Втрату цих сил письменниця подає як початок нового етапу дорослішання десятирічної Фінни.

І справді, її звичний світ остаточно руйнується, коли батько таки віддає дочку у прийомну родину: *Я ніяк не відреагувала. Зрештою, він мене зрадив. Я йому була не потрібна, хоча він і був моїм татом* [5]. Дорослі труднощі із документами дівчинка сприймає як зраду і небажання їй допомогти. На перший погляд, вона здається мужньою і все розуміючою сильною дівчинкою, хоча насправді: *Я не відчувала, ніби тримаюся хоч якось* [5]. Налякана материними розповідями про притулок, вона намагається наперед убезпечити себе від неприємностей, продумувала плани що і як робити.

Сон у чужому домі був тривожним і сповненим жахів («*продиралася крізь темний ліс, самотня і злякана* [5].), тож не дивно, що її найбільший страх став реальністю вона упісялася серед ночі у ліжку. Звикла до вирішення проблем самотійно – одразу береться виправляти проблему – пере простирадло. Повною несподіванкою стала для неї реакція прийомної матері, яка подбала про неї, допомогла помитися і змінити білизну. Так турбота дорослої людини була хоча й бажаною, але не звичною.

Увесь цей світ дитинства, де тітонька Джейн піклується про неї видається їй нереальним, а той доросло-дитячий з Маргаритою – реальним і болючим: *Я навіть не хотіла називати Маргаритиною імені, бо від цього все, що діється, ставало реальним і болючим* [5].

Змінюється і її життя в школі: дівчата, з якими вона конфліктувала, ставляться тепер до неї зі співчуттям (*Було приємно, що вони через мене переживають* [5]), міс Гілл також стала лагіднішою і навіть дозволила їй працювати із Олівером у парі. Фінна уперше заробила схвальну оцінку у школі: *Місс Гіл сказала, що наша робота*

чудова, і поставила нам обом по золотій зірці! Це вперше я отримала зірку за будь-що у школі [5]. Ці успіхи її не радують, навпаки навіть викликають тривогу і непорозуміння. Нова зустріч із батьком також видається їй дивною, він не спізнився і не обманув її, і дитина замислилася: *Цікаво чи полюбить він мене колись? І чи я його люблю? Було так дивно про це думати* [5]. Десятирічна дівчинка дуже швидко приймає правила сім'ї, в яку вона потрапила, слухається дорослих і допомагає доглядати за малечю. Очевидно це те, чого так не вистачало дитині – родинного тепла, тож у тимчасових батьків вона почувається щасливою. Батька також з часом зараховує до «нормальних» (*Здається, він нормальний. І дуже милий* [5]) і навіть ділиться з ним своїми проблемами із читанням і письмом.

Коли раптово на порозі з'явилася сестра, дівчинка спочатку зраділа, а потім, почувши її звинувачення, почала захищатися, зовсім, як доросла. Вона відчула, що стала сильнішою за цей час, кмітливішою і більше не потребує постійної допомоги старшої сестри: *Послухай, ти мені більше не потрібна* [5]. Фінна уперше відчула себе по-дитячому щасливою, адже тут вона була не тінню Зірки, а сама собою. Вона готова відстоювати це право бути самостійною: *У мене тепер своє життя, ціле окреме власне життя! І хто дав тобі право сюди вриватися? Це моя прийомна родина, а не твоя! Я мусила сама давати всьому раду, бо ти мене покинула* [5]. Тепер вона відчувала, що і її є кому захистити, що у неї є свої друзі, секрети і головне – батько: *У мене є ВЛАСНИЙ тато!* [5], тобто той, хто готовий взяти на себе роль дорослого, відповідальність за її життя.

Від словесних баталій Фінна переходить до знайомих способів захисту – демонстрації сили, однак, якщо раніше, вона застосовувала це лише проти своїх ворогів, то зараз – проти сестри, що означало – вона більше не сприймає її як захисницю і порадилицю, вона суперниця і кривдниця: *ЦЕ була МОЯ тітонька Джейн, не Зірчина, і я не хотіла нею ділитися* [5]. Сварка і бійка закінчується так само раптово, як і почалася. Обом дівчаткам просто потрібно було викинути емоції, які накопичувалися упродовж тривалого часу і розривали їх із середини. Коли тітонька Джейн пішла до малюків, вони просто розсміялися: *Ми зиркнули одна на одну і раптом розреготались. Ми істерично хихотіли, хоча нічого смішного і не було* [5]. Зрештою вони щиро проговорили усі непорозуміння у стосунках, на що нерідко не здатні навіть дорослі.

Історія дорослішання Дельфінни не завершується щасливим хеппіендом, а завершується ще одним, цілком дорослим усвідомленням дитини: *Я збагнула, що вона по-справжньому любить нас із Зіркою. У нас із Зіркою ще є тати. Прийдуть вони за нами, чи ні – але ми завжди матимемо нашу маму, Маргариту. І не важливо, погана вона, чи божевільна. Вона належить нам, а ми – їй. Ми троє – нерозлийвода, Маргарита, Зірка і Дельфінна* [5].

У творі головна героїня є найменшою за віком, але не за вчинкам. Її характер формується у надзвичайно складних умовах і постійному стресі, що загартовує її силу волі.

2.2. Особливості бунтарського підліткового характеру Зірки

Зірка є старшою сестрою Фінни, їй 15 років і вона вже давно опікується меншою сестрою і матір'ю. Порівняно із Фінною, чий характер формується у

процесі розвитку сюжету, Зірка вже має певні сталі риси – турботливість і відповідальність.

У стосунках із Маргаритою вона більш різка. Так, коли мати не звернула уваги на листівку Фінни, дівчинка спочатку зробила їй зауваження: *Маргарито, – гостро урвала їй Зірка, – поглянь тепер на Фіннину листівку!* [Віл], а потім починає захищати сестричку: *Фінна цілу вічність сиділа над цим подарунком! – вигукнула Зірка, починаючи запалюватись* [5]. Дієсловами «урвала», «запалюватися» письменниця передає стан роздратованості дівчинки. Однак, варто зауважити, що всі переживання й думки підлітка подано крізь призму світогляду десятирічної оповідачки, що суттєво впливає на сприйняття читачем старшої сестри.

На початку твору Зірка намагається бути стриманою по відношенню до матері, навіть погоджується сходити в магазин за тортом, якого Маргарина раптом захотіла, але потім її ставлення змінюється. Емоційна відстороненість від батьків, більша самостійність є притаманною для її віку, відповідно Зірка починає змінювати стосунки з слухняності, підкорення дорослому на рівноправні взаємини. Її любов до матері перестає бути безоцінною, натомість з'являється аналіз та критику її особистісних якостей [37, с. 193].

Дівчинці не подобається, що Маргарита не тримає свого слова, не цінує дитячих подарунків, тому роздратовано їй про це говорить: *Ні! – зойкнула Зірка. – Тільки не це знову! Ти обіцяла!; Казала, що заощаджуватимеш на лазерне видалення татуювань. Ти ж сама казала! – підвищила голос Зірка* [5]. Зрештою, від безсилля, дівчинка починає ображати матір:

З ними ти виглядаєш, як циркова потвора! – гаркнула Зірка [5].

Тепер ти говориш так, як у якомусь дешевому кіно, – не здавалася Зірка. – Чому ти не можеш просто поводитися, як усі нормальні люди? [5].

П'ятнадцятирічна дівчинка чітко усвідомлює, чому вона так поводить із матір'ю – це результат її психологічного дорослішання, і розуміє особливість матері – інфантильність: *Можливо, я дорослішаю. А ти коли почнеш дорослішати, Маргарито?* [5], яка її засмучує і дратує. Зірка категорично проти захоплення Маргарити татуюванням і алкоголем, тому після повернення їх з тату-салону не говорить ні до матері, ні до сестри.

У стосунках із меншою сестрою майже відсутнє сестринське суперництво, Зірка розуміє свою роль старшої й опікується Фінною наскільки це можливо. Її інтереси вже суттєво відрізняються від сестринських, зокрема стосовно ігор (*Ой, ну чесно, ці твої вбогі ігри, Фінно! – відмахнулася сестра* [5]), але вона розуміє потреби меншої і грається із сестричкою.

У ситуації із Маргаритою, коли вона не повернулася з вечірки, як обіцяла, дівчинка поводить досить спокійно, адже знає, що мати вже не раз так робила. Дитячі хвилювання Фінни її дратують, тож коли та попросила її, як старшу, піти перевірити чи не прийшла матір вибухає звинуваченнями:

– Мене запарило бути старшою! Запарило завжди отримувати всі синці. О, як же мене це все запарило! – огризнулася Зірка, її голос завмер, я подумала, що сестра плаче [5].

Всупереч словам, старша сестра заспокоює меншу: *З поганими нічого поганого не стається, – відмахнулася Зірка і взяла мене за плечі. – Та ну, вона точно*

зустріла якогось хлопця і зараз вони разом [5]; приймає рішення йти у школу і робити вигляд, що нічого не сталося. Під збирання в школу, Фінна пригадує цікаві зміни, які вона помітила:

Зірка колись носила значно дивніші речі, коли ще ходила у мою школу, але над Зіркою ніхто не сміявся. Вона змінилася, коли вийшла з початкових класів. Вона вдягала справжню шкільну форму, бо вона хотіла. Вона викачала гроші з Маргарити, щойно як та їх отримала на пошті, пішла на шкільний розпродаж і купила собі жахливу сіру спідницю та піджак, білі блузки та навіть краватку. <...> Зірка не хотіла більше вирізнятися по-своєму [5].

Це свідчить не лише про помітні процеси дорослішання Зірки, а й про її формування «Я-концепції», прагнення належати до «нормальних», «сірих» людей. Дорогою до школи дівчинка не забуває потурбуватися про те, щоб менша сестра не була голодна, купує на останні гроші батончик на двох. Зовні різка Зірка все одно хвилюється (*її руки були такі ж вологі, як і мої [5]*) не так за Маргариту, як за себе й сестру, адже, якщо вона не повернеться, вони можуть опинитися в сиротинці.

Зустріч із матір'ю вдома не викликає у підлітка позитивних емоцій, адже вона винить матір в тому, що перелякала Фінну, накупувала різного приладдя і продуктів для печива, але не подбала про звичайну їжу для дітей. Зірка знову виговорює матері щодо все, що думає про її гулянки і її повернення: дівчина очікувала пояснень, вибачень, а не того, що влаштувала мати:

Я не малявка! І як ти так можеш? Ідеш кудись, не приходиш на ніч, навіть до сніданку тебе нема, Фінна цілий день у школі через тебе мучилася, а потім ти виринаєш з нічого, навіть вибачення не просиш! І без жодних пояснень зненацька починаєш грати роль мегакрутої мамці року, випікаючи дурнувате печиво! [5].

Говорячи про хвилювання молодшої сестри, старша жодним словом не говорить про свої, однак спостережлива Фінна помічає, що

Вона так погризла нігтики, що вони були подібні на маленькі блискітки, оточені рожевою молодою шкіркою [5].

Щодо причин оніхофагії у психологів існує дві думки: одні схиляються до того, що «така звичка є відповідником смоктальному рефлексу немовляти і на підсвідомому рівні повертає дитину в безтурботне дитинство» [45], а інші вважають, що це можуть бути наслідки примусу «дитини займатися тим, чим вона не може або не хоче, тим, що в неї не виходить» [45]. Оніхофагія може протікати в несвідомій формі чи усвідомлюватися людиною. У випадку із Зіркою, обгризання нігтів свідчить про стресовий стан дитини і усвідомлення того, що роль старшої у домі їй знову доведеться брати на себе. До певного моменту вона це могла виконувати і дбати про меншу, але зараз її цікавлять ровесники, спілкування з ними, вона прагне вибудувати свої кордони і визначити своє місце у суспільстві.

Різницю вікового сприйняття Джеклін Вілсон часто демонструє у суперечках сестер, де менша виглядає наївною і довірливою оптимісткою, а старша раціональною песимісткою. Так, черговий раз згадуючи одну й ту ж ситуацію з морквиною – обидві згадують по-різному: Фінна – емоції й атмосферу, в якій було весело, а Зірка – наслідки веселощів, бо після травми мати не звернулася до лікаря, який би одразу побачив би, що вона ненормальна [5]. Якщо до цього Зірка лише

порівнювала її з нормальними людьми, розуміючи її особливість, то тепер відверто називає її ненормальною.

Категорії «нормальна» і «ненормальна» у Зірки відрізняються від Фінниних. Хоча оповідачка відзначає, що раніше Зірка мала поділ подібний, як і у неї: *Вона вважала, що всі інші – нудні та сірі. А ось ми з нею були кольоровими, як татування на тілі у Маргарити* [5]. Розуміння нормальності у підлітка уже більш наближене до суспільних. Вона багато спілкується із ровесниками і це дає їй підстави порівнювати поведінку матері із поведінкою інших батьків, робити відповідні висновки, оцінювати. У її розумінні нормальна матір – це відповідальна, турботлива матір: *Цього я від неї і хочу, щоб вона була звичайною матір'ю* [5].

Цікаво, що Фінна характеризує сестру як особливу, при цьому має на увазі її красу, здатність комунікувати: *Вона могла закладатися на що завгодно – більшість однокласників вважали її особливою. І хоча вона була лише у восьмому, на неї поглядали і дев'ятикласники, і навіть десятикласники* [5].

Оповідачка також помічає, що старша сестра не лише добре ладнає із однокласниками, а й добре вчиться, на що у Зірки є своє пояснення – *вступити в універ і зліняти поділі звідси за першої нагоди з цієї діри* [5].

Після повернення із Макдональдсу Зірка сподівалася на те, що матір одумалася і тому, коли побачила пестоці сестри і матері, подивилася на них з надією, але вони розбилися об жорстку реальність – вона зрозуміла, що мати п'яна, тож їй знову довелося взяти на себе роль дорослої – вона скомандувала молодшій йти спати. Цей епізод свідчить про те, що роль дорослої, старшої – нав'язана роль і вона б з радістю не виконувала б її.

Якщо раніше вона навіювала меншій сестрі про матір як про позитивний образ, то тепер починає сама усвідомлювати, що більшість із того, що Фінна вважає святом, подарунком – є батьківським обов'язком у забезпеченні дітей їх базових потреб; *Слухай мене, тут нема від чого чманіти – інші діти отримують усе це за замовчуванням...* [5]. Вона розуміє, що все, що вона говорить сестрі – результат її дорослішання і закликає сестру почати дивитися правді в очі щодо матері: *Вона нас не любить. Якби любила – то більше старалась би. А ми їй до одного місця, ось!»* [5]. Дівчинка визнає, що Марго – «нікчемна матір» і вона ненавидить її за інфантильність і безвідповідальність: *Це тільки вона може собі дозволити лишатися нерозумним дітям <...> Ненавиджу її, – прошепотіла Зірка* [5].

Для дівчинки стало необхідністю тримати усе під контролем, адже так вона почувається в безпеці. Коли черговий раз із-за Маргарити все пішло не так, як вони планували із сестрою, дівчина образилася на молодшу сестру так само, як і на матір (*Коли ми повернулися, Зірка не розмовляла ні з Маргаритою, на зі мною. Ясно, що вона перехвилювалась. У неї очі почервоніли так, ніби вона плакала* [5]), але швидко відпускає образу і прощає малу: *Зірка, як і раніше, мовчала, але коли я пробиралася повз неї, вона простягнула руки і притягнула мене до себе, вклала поруч і ніжно пригорнула* [5]. Такий вияв сестринської любові був характерним для дівчат – вони могли сперечатися, трошки сваритися, але швидко забувати образи. Більше того, старша розуміла, що Фінна не попередила її тільки тому, що була під впливом Маргарити.

До матері ж вона абсолютно втратила довіру, як до дорослої. Коли Маргарита зібралася на концерт, в якому вона вбачала ймовірність зустрічі із батьком Зірки – Майкі, дівчина сперечається, адже матір вкотре порушувала її плани і діяла у своїх інтересах: *Так, я проти!* – вигукнула Зірка. *Це я йду ввечері з дому! Ми з друзями зустрічаємося у Макдональдсі!* [5]. Зірка злиться, що її позбавили зустрічі із друзями: *Ти божевільна, – тільки й мовила Зірка. Вона промовила це заборонене слово спокійно і прохолодно* [5], більше того, Маргаритині сподівання зустріти Майкі, вважає маячнею, тому не стримується у іронічних висловлюваннях:

– *Повернеться до дванадцятої!* – буркнула Зірка. – *Наче якась дурнувата Попелюшка. У пошуках прекрасного принца* [5].

Попри все тема про батька з одного боку, черговий «загул» матері – з іншої, дуже розхвилювали дівчинку і вона знову *гризла ніготь на великому пальці* [5]. Вона не сприймає матір, як старшу, швидше реалістично оцінює її як безвідповідальну, п'яницю, яка навіть враження хорошої матері меншій сестрі:

– *І ще має чудову здатність витратити більше, ніж може заробити. І напиватися вміє. І втовкмачувати собі в голову, крейзануті ідеї. Або вбивати тобі в голову, що вона найкраща мамця у світі* [5].

Старша сестра поводить себе з меншою так, якби мала поводитися мама. Зокрема через гру дізнається про стосунки дівчинки у школі, про друзів. У той же час вона підліток і сама має захоплення, про яке кортить розказати. Про перші почуття до хлопця ділиться не з матір'ю, а з меншою сестрою, з якою потім подитячому сміються із перших відчуттів від поцілунку: *Було мокро, – відповіла Зірка, і ми обидві засміялись* [5]. Разом з тим, дівчинка ні на хвилину не втрачає контролю, а залишається відповідальною: спочатку вона покинула сестру саму вдома на радішах, але потім повернулася і взяла з собою, бо знала, що тій страшно і небезпечно самій залишатися вдома, бо інколи до них навідувалися кредитори Маргарити – кремезні і страшні чоловіки: *Та дійшла до повороту і мені стало трохи не по собі лишати тебе тут саму* [5].

У спілкуванні зі однолітками Зірка почувається вільно і не зважає на те, що з нею не привіталися дівчата, а менші хлопці почали *випендрюватися у неї на виду* [5]. Уся її увага захоплена Марком – хлопцем, в якого вона закохана. Цікаво, що власне опис цього стану виглядає по-дитячому, адже подається через сприйняття десятирічної Фінни, яка не знайома із цим почуттям і для неї така поведінка є смішною і не зрозумілою, що передається авторкою через лексику:

– *Але вона так старанно витріщалася на Марка, що навряд чи й чула мене. Щоразу, коли Марк реготав, вона й собі вишкірювала зуби і пирхала. Коли він відкидав з чогось волосся, зірка й собі поправляла зачіску. Коли він втирає руки в боки, то Зірка повторювала його рух, наче жива тінь* [5].

Показовим є те, що закохана дівчинка думає нбе лише про себе, а й про меншу сестру, яку голодну взяла із собою. Коли Марк запропонував їй щось купити, вона попросила морозиво, яке любить Фінна, а не вона. Маленьку сестричку вона сприймає, і як порадицю, і як дитину, яка позбавлена дитинства, то й обіцяє купити їй нову іграшку: *Я тобі подарую нового на Різдво* [5].

Цікаво, що читач ні на мить не сумнівається у словах підлітка, адже увесь цей час Зірка жодного разу не порушила свого слова і не змінила свого ставлення до сестри.

Однак, знайомство із батьком дещо змінює відносини сестер. Нічне знайомство із батьком Зірка сприймає, як неймовірну подію, сон, тому не вірить: *Тину... мій тато? – прошепотіла Зірка. <...> Ого! – видихнула вона. – не віриться* [5]. Якщо до цього конкурентність у підлітка не проявлялася, то тут уперше вона відсторонює Фінну, робить їй зауваження, бажаючи залишатися у центрі уваги:

Я спробувала теж розгледіти, що там, але вона мене відсторонила. – Не заступай світла, Фінно [5]

Перестань! – просичала мені Зірка й вибачливо глянула на Майкі. – вона сонна [5].

Після знайомства із батьком дівчина уперше зрозуміла почуття матері щодо цього чоловіка – він і правда викликав захоплення: *«Я ніколи їй не вірила... А вона увесь час казала правду. Не дивно, що вона від нього у такому захваті. І він мій ТАТО»* [5]. Вона у захваті від батька із задоволенням спілкується із ним, намагається його наслідувати в смаках, одязі, розмові. У розмові із сестрою виправдовує його відсутність у її житті:

– Дурниці! – обурилася Зірка. – Та він навіть не знав, що я існую! Ти ж чула. Він був просто приголомшений. Закладаюся, він навіть не підозрював, що Маргарита завагітніла. Мабуть, вони розійшлися, перш ніж вона йому сказала [5].

і створює ідеальний образ батька, який її не покине. Фінна кілька разів акцентує на тому, що Зірка не любила, коли її вважали маленькою дитиною, але поруч із батьком вона не це не зважала:

Зірка завжди намагалася виглядати старшою свого віку, тому я думала, що слова Майкі її засмутять. Але їй, схоже, було байдуже [5].

Їй вочевидь подобалося, що він вважає її маленькою дитинкою [5].

Очевидно, що в такій реакції підлітка було бажання хоча б тимчасово побути в ролі дитини, якої вона не відчула із-за матері, з одного боку, а з іншого – дівчинка хотіла сподобатися батькові, адже вбачала у ньому перспективного чоловіка, який зможе забезпечити її майбутнє. Аби не втратити його увагу навіть бреше про стан матері, коли батько запитав чи часто вона така нестабільна: *Вона в нормі* [5]

Далі між дівчиною і матір'ю розгорається справжня суперечка у боротьбі за увагу чоловіка. Дівчинка, яка живе у реальному, а не вигаданому світі прямо говорить матері, що наразі чоловіка більше цікавить вона, як дочка, а не матір, як жінка: *Бо він хотів побути ЗІ МНОЮ! – зірвалась на крик Зірка. – і цього разу він теж хоче побути ЗІ МНОЮ, і я не дозволю тобі все перепаскудити, як минулого разу! Ти нікуди не їдеш, крапка!* [5]. Мати не протистоїть їй більше, ціпеніє і впадає в плач, натомість дівчина виявляє рішучість збирає речі і їде сама, без матері і без сестри. Різкість і рішучість дівчини можна пояснити її віковими психологічними особливостями, коли «зміцнюється сила волі, зростає самовладання, розвиваються самостійність та наполегливість у випадку позитивної мотивації» [37, с. 210]. Поруч із матір'ю вона відчуває себе безперспективною, постійно живе у стресі і виконує роль старшої в сім'ї, а з батьком їй комфортно емоційно і в ньому вона вбачає дорослу людину, яка може її підтримати, що так для дівчинки важливо у цьому віці.

Попри весь скандал, дівчинка не втрачає людяності і дорослої позиції – вже з вокзалу телефонує меншій сестрі, аби дізнатися: *Як там ВОНА?* [5]. Зірка не поступається своїми позиціями, адже не хоче втрачати прихильності батька, який в її уяві виглядав рятівником з цього бурхливого життя. З одного боку, у цій прихильності вбачається сприйняття батька, як ідеалу чоловічої статі, а з іншого – він був для неї єдиним нормальним дорослим у її світі і цілком зрозуміло, що втрачати цей зв'язок дівчина не хотіла.

Після повернення з Бостона, Зірка ще більше розуміє, що матері треба лікуватися і щаслива, що у цьому її підтримує Майкі. Вона б не проти розділити це нормальне дитяче життя із молодшою сестрою, адже ця батькова підтримка ще більше упевнила її в тому, що це нормально, коли батьки дбають про дітей, а не навпаки: *Вона мусить про нас дбати. Ми діти. Ми не повинні дбати про неї. Так, як я завжди робила. Ну, я більше цього й не роблю. Тепер у мене є двоє батьків, і я обираю свого тата* [5]. Нарешті дівчинка має підтримку і робить свій вибір.

Дівчина усвідомлює, що завжди вигороджувала матір, намагалася робити максимум для того, щоб сподобатися матері, привернути її увагу, але дарма:

Я постійно її вигороджувала. І робила все за неї. Коли ти була малою, а вона нативалася чи ставала отакою дивною, я і для тебе всі робила. І це ти ще не знаєш про все, що вона утинала, Фінно. Я намагалася дбати про тебе як годиться. І навіть дбати про НЕЇ. І все одно знаєш що? Все одно мені це не вдавалось. Ніколи я не робила всього достатньо добре. Так, ніби вона була маленька дівчинка, якій я дарувала подарунки, але так ні разу і не догодила.. [5].

Вона злиться на матір за вкрадене дитинство, за те, що позбавила її піклування і турботи, змусила бути дорослою в юному віці. Більше того, коли Маргарита на певний час стає нормальною, дівчинка розуміє, що жінка здатна контролювати свої напади і злиться ще більше:

– А знаєш, що найбільше мене бісить? Те, що вона, виявляється, може керувати своїми припадками. Цілий тиждень була солодша меду. І вона могла це робити увесь час, якби тільки захотіла поводитися, як нормальна мама [5].

Критерій «нормальності» для дитини все більше увиразнюється і стає чіткішим: їй потрібна поруч доросла людина, яка візьме на себе відповідальність і турботу за неї і сестру.

Після знайомства з батьком, у Зірки відчутно змінилося ставлення до оточуючих – хлопець, який їй подобався, пригощав їжею в Макдоналсі – більше не викликає у неї захоплення. Вона дослухається до думки батька, який сказав, що їй рано мати хлопця. При зустрічі Маркові вона дає жорстку відсіч: *Я просто усвідомила, що не треба мені знатися з такими хлопцями, як ТИ,* – сказала Зірка [5].

Переїхавши до батька, Зірка перебуває у постійній напрузі, переживає за сестру, тож подбала про зв'язок із нею – дала їй мобільний телефон. Прийняте нею рішення жити з батьком позначилося на її стані – вона відчуває провину *мені так прикро, Фінно, так прикро* [5]., однак виявляє стійкість: *Але зараз я просто мушу лишитись. <...> І це мій єдиний шанс – якщо я зараз приїду, вона ніколи більше мене не відпустить* [5].

Дівчинка постійно відчуває тривогу за меншу сестру, переживає, що усе, що робить для неї батько тимчасове, а отже треба квапитися скористатися цим і це є притаманним для такого типу дітей – «передчасно народжені дорослі»: *основними почуттями дитини, яка змушена була виконувати функції дорослого в дитинстві, є тривога від невизначеності, недосвідченість і постійне відчуття дефіциту ресурсів. І тоді всі інші почуття, навіть ті, що прийнято називати «позитивними», отруєні цим досвідом. Радість жахлива тим, що обов'язково закінчиться, а нова радість може і не розпочатися* [33].

Зірка вже давно звикла знаходити вихід із будь-якої ситуації. Так, щоб тримати все під контролем навіть на відстані, без можливості набрати на мобільний вона подзвонила сусідці, яка й покликала Фінну до телефону. У телефонній розмові дівчинка зізнається, що дуже переживала, що не могла зв'язатися з сестрою і, як зазвичай, в усьому звинувачує матір. Цікаво, що спочатку дівчина повірила сестрі, що п'яна матір її побила і розбила телефон, але після розмови з матір'ю, швидко зрозуміла, що дівча маніпулює її почуттями: *Ти брехала, бо хотіла, щоби я примчала додому. Отже, це ти зламала телефон?* [5]. В усій цій ситуації Зірка вкотре виявляє жорсткість і непохитність: *Так нечесно! Чому я один-єдиний раз не можу робити те, чого сама хочу? <> Ні! Я кладу трубку* [5]. Брехню меншої сестра розцінює як зраду і несправедливість, адже вважає, що вона має право на нормальне дитинство, хай навіть і тимчасове, бо тривалий час робила те, що мала виконувати матір – дбала про сестру і матір.

Саме через хвилювання й постійну тривогу дівчини-підлітка зруйнувалися й її стосунки із батьком. Зірка дуже хвилювалася за Фінну: *Я так за тебе хвилювалася! Боялася, що щось могло статись...Думала, що збожеволію від хвилювання... Усе пішло шкереберть у Майкі зі мною* [5].

Зірка вимушена була повернутися додому і в усьому звинуватила сестру. Вона навіть не розуміла, що сестра за ці пару днів подорослішала і дала собі раду: упоралася із матір'ю, знайшла батька і цілком нормально почувалася у прийомній сім'ї. Зірка звинувачує десятирічну сестру навіть у тому, що та здала матір у лікарню. Почуття дівчинки цілком зрозумілі – її сподівання на щасливе життя із батьком зруйновано і, як зазвичай і роблять підлітки, шукає винного. Увесь гнів підлітка вилився у бійці із сестрою: *вона заліпила мені ляпаса. Я заліпила ляпаса їй – влучила у болючий ніс. Тут і бійка почалась – ми качалися на ліжку, а тоді впали на килим, продовжуючи гамселити одна одну руками і ногами* [5]. У цій ситуації важливу роль відіграє тітка Джейн, яка скеровує дівчачу агресію у правильний напрямок. Спочатку заспокоює, потім жартує і обіймає обох і не пристає на жодну з позицій. Така поведінка дорослої людини не дає розгорітися скандалу і вже за кілька хвилин дівчата разом сміялися з самих себе: *Ми здуріли* [5]. Свою емоційну нестриманість вони жартівливо сприймають як генетичне від Маргарити.

Тож, в образі старшої дівчинки письменниця змальовує той самий типаж «маленькі дорослі» із стійкими рисами характеру, що є наслідком її раннього дорослішання.

2.3. Інфантильність, як домінантна риса характеру Маргарити

Образ дорослої жінки, матері двох неповнолітніх дівчат, у творі також подано здебільшого через систему світорозуміння меншої дочки, оповідачки твору. Розкриття її характеру відбувається поступово через описи дівчат, діалоги, спостереження Фінни. Так, у першому ж розділі Маргарита постає, як емоційно не стабільна жінка (*Було не зовсім ОК. Вона раз-по-раз плакала того дня. Плакала, доки слухала диск «Emerald City», бо казала, що він нагадує їй старі часи. Плакала, доки я робила їй особливу зачіску з новою шпилькою [5]*), яка надає багато значення різним символам, живе спогадами про минуле і боїться старіння й втрати краси:

– *Господи, гляньте на мою шию! Вона вся у зморшках! – вигукнула Маргарита, стурбовано мацаючи себе під підборіддям <...> Я така стара на вигляд! я так швидко старію [5].*

На перший погляд, немає нічого дивного у поведінці жінки, якій виповнилося 33 роки, однак увагу читача привертає дитяче застережливе, що було не все добре і кількаразове повторення щодо плачу, причин якого дитина не бачить. Дитячий подарунок, листівка Фінни, викликає у неї цілу хвилю емоцій і переживань щодо власної зовнішності, невідповідності віку і зрештою того, як її бачить дитина:

– *Не такі речі мають подобатися мамам. Фінно, тобі годилося б намалювати... ну, не знаю...кухню, і чистий фартушок, і... «Марк&Спенсер»! ось що подобається мамам [5]* – усвідомлюючи, що вона «безнадійна», як матір: *І яка ж то така з мене мама, безпорадна і тупа? [5].*

Нестабільність стану помітна в кожному русі, жесті, який помічає дитина: бурмоче якусь історію-спогад про те, що з дитинства вихователі на ній поставили хрест, згадує дитинство тощо. усе це неймовірно лякає Фінну, яка не знає як реагувати на таке. Її настрої змінюється за хвилину: від відчаю *хоч спускайся на дно [5]* до вияву раптової ніжності до дитини: *Ходи сюди, Фінно. Вона притягнула мене до себе й обняла [5].*

Жінка захоплюється ідеєю щодо нового татуювання і зовсім не зважає ні на заперечення старшої дочки, ні на вмовляння меншої, у пріоритеті виключно її бажання. У поведінці з дівчатами письменниця акцентує увагу на тому, що матір обезцінює дитячі зусилля: на листівці Фінни малює нове татуювання, а потім викидає її, забуває, що старша побігла за тортом для неї і сердиться, що та так забарилася. Маргарита прагне через татуювання стати особливою, принаймні зовнішньо. Вона ніби застрягла у підлітковому віці, коли у пошуках ідентичності, формування «Я-концепції» підлітки йдуть на своєрідний протест в одязі, спілкуванні, вчинках: *Не хочу бути, як усі, – сказала Маргарита; Я знаю, що вона не навидить мої тату, але мені потрібен цей хрест, Фінно! [5].*

Маргарита безвідповідальна відносно до всього, що стосується житла, паперів, але *єдине, про вона ніколи не забуває [5]* це поновлювати переадресацію поштових відправлень зі старої адреси. Маргарита живе спогадами про колишнього коханого і сподівається колись отримати від нього звістку.

В очах Фінни матір постає як просто особлива жінка, яку вона постійно подитячому захищає і виправдовує. Так, перебуваючи у тату-салоні вона виправдовує її безробіття тим, що ніби набивати одні й ті ж татуювання нудно для такої творчої жінки, як Маргарита. Жінка може контролювати свої емоції і тримати слово, якщо

це стосується її інтересів, наприклад тату: *Її очі наповнилися слізьми, вона щосили закусила нижню губу, але тримала свого слова і навіть не пискнула!* [5], але абсолютно безвідповідальна відносно виховання дітей.

Маргарита хоча й егоїстична, проте час від часу намагається щось робити для дітей. Зокрема, після нічного блукання, робить спробу реабілітуватися перед дітьми – спекти печиво, яке не виходить, адже вона не вміє готувати: *Перша порція вийшла грудкувата, то я її викинула. Другу порцію я спалила. А оця має вийти на славу!* [5]. При цьому весь час намагається загравати, звести до жарту усі свої материнські обов'язки, звичайні вчинки, що свідчать про турботу про ближнього: подзвонити не могла, бо телефон відрізали, перепитує чи розуміє її дитина, що вона любить вечірки тощо. Маргарита розуміє, що вона не найкраща мати: *Гадаєш, я справді погана матір, Фінно?* [5].

Її спроби допомогти дитині знайти подругу виглядають недолугими і навіть завжди позитивно налаштована Фінна, соромиться цих спроб і намагається уникати їх. Маргарита не здатна передбачити наслідки своїх вчинків, на відміну від десятирічної дитини.

Турботу про дітей, зокрема забезпечення їх одягом і їжею, сприймає не як обов'язок, а як розвагу. Вони ідуть купувати взуття не тому, що треба, а тому, що вона вкрала картку і бажає розважитися. Малій дитині пропонує купівлю туфель на підборах, абсолютно не замислюючись над тим, як це вплине на її здоров'я: *Тоді придбаємо тобі обновки, які тобі справді подобаються. Як щодо твоєї найпершої власної пари туфель на підборах?* – запропонувала Маргарита [5]. Про її недбалість свідчить і те, вона уявлення не має який розмір у дочки: *А який зараз у Зірки розмір?* [5].

Вона дуже легко переключається з однієї діяльності на іншу. Так, наприклад, коли замість магазинів, Фінна запропонувала варіант прогулянки і годування качок – Маргарита швидко погодилася. Така її поведінка нагадує дитячу.

Ставлення до роботи у жінки також склалося не серйозне – як до гри, а не діяльності, яка дає можливість фінансово забезпечувати сім'ю. Коли дочка питає чи піде вона сьогодні на роботу, відповідає: *Ні, це нудно. Піду завтра. Займуся там казковим дизайном розмалюю якійсь пані спину мереживами і квітами... замріялася Маргарита* [5].

Попри свій стан, у жінки час від часу з'являються материнські думки і вчинки. Так, коли Фінна розповідає про хлопця в окулярах, який зазнає кпинів, мати запитує чи не знущаються над нею? Слухаючи дитячу інтерпретацію казки, жінка розуміє, що найбільший страх дитини – втрата матері, а тому запевняє її у своїй любові, попри свої дивні вчинки – вона б дівчат ніколи не кинула:

Я би вас із Зіркою ніколи не покинула, – сказала Маргарита. Я не ночувала вдома... І ще робила різні погані штуки... Але я ніколи не мала наміру вас загубити! [5].

На прогулянці Маргарита по-дитячому грається із Фінною і ділиться із дівчинкою досить цікавою історією свого життя, з якої читач дізнається про важке дитинство жінки, що ймовірно і вплинуло на її психіку: *Якось я жила у притулку, де наша прийомна матір щоразу накривала мене обпісяним простирадлом. Уяви собі – мокре, смердюче простирадло у тебе на голові, на волоссі, на всьому...*[5].

Ці спогади і досі викликають негативні емоції, що авторка передає через жест: її рука здригнулася і зіпсувала рукотворінь, яку вона так старанно ліпила.

У дитинстві Маргарита не мала прикладу турботливої матері, а отже і проєкціювати цю роль у дорослому житті їй важко.

Мала Фінна поступово, по-дитячому співчутливо виводить матір на відверту розмову про дитинство, запитуючи, чи вона була дуже нещасною у дитинстві, на що Маргарита відповідає не конкретно: *Час од часу* [5]. Коли Фінна запитує її про матір, виринають болісні спогади: *Ну, матір у мене була, просто вона мене не хотіла* [5]. Усвідомлення непотрібності сформувала у дівчинці сталу байдужість до рідних, відсутність цінності стосунків між матір'ю і дівчинкою, тож вона резюмує: *Ну і байдуже* [5], однак у цих словах звучить відверте приховування глибокої образи, яку доросла жінка і досі пам'ятає. Бажання маленької Маргарити мати сестру свідчить про підсвідому потребу мати рідну душу, підтримку у цьому сиротинці. І, хоча прямо вона цього і не говорить дочці, але вона прагнула забезпечити цю підтримку дівчатам, народивши двох.

Маргарита найвна і довірлива, як дитина, коли Фінна побачила конюшину з чотирма листочками, одразу сприйняла це як знак удачі і загорнула у серветку. Загалом жінка не втратила здібності повертатися у світ дитинства, тому й грається так весело із меншою дочкою, будує будиночок із печива і вірить у щасливу чотирилисту конюшину.

Душевний стан жінки максимально точно відчуває й описує молодша дочка: *Нараз вона здалася мені складеною з ненадійно припасованих одна до одної частин, майже такою ж ламкою, як маргариткове намисто на її кісточці, хоча намисто не було справжнім, а просто намальованим на її шкірі* [5]. Маргарита – творча людина, яка на жаль, не реалізувала свій творчий потенціал художника – усе, що вона створює в тату салоні не користується попитом, адже воно особливе, індивідуальне. Вона в тату втілює своє бачення і відчуття світу, але не слухає побажання клієнта.

Цілком слушно зауважує дівчинка-оповідач і егоїстичність матері – вона, гуляючи з однією, зовсім не турбується про іншу – старшу Зірку: *Маргарита завжди воліла жити тут і тепер, єдиною миттю. Про Зірку вона не думала* [5]. Маргарита взагалі була по-дитячому захоплена вигаданням історії про мишок, тож і нічого іншого не помічала, ні про що й не думала. Так віддаватися грі можуть лише діти, тож Маргарита вочевидь десь зупинилася у розвитку у цьому ж віці, що і Фінна:

Я намагалася слухати історії про Миру і Милу, сміятися разом із Маргаритою, яка все більше захоплювалася, вдаючи, ніби вона сама мишка – смішно морщила носа і складала пальці лапками ... [5].

У такі моменти вона вдячно приймає дитячу любов і говорить про свої почуття: *І я тебе люблю Фінно-Дельфінно, – сказала Маргарита і пригорнула мене міцно-преміцно* [5].

Але стан жінки миттєво змінює побачена афіша про концерт улюбленої групи Майкі. Після повернення з прогулянки вона починає знову співати, калатати склянками і пити до блювоти. Пияцтво письменниця подає, як спосіб уникнути реальності і пошуку виходу із ситуації. Так, цього разу, оговтавшись вона одягає

своє найкраще вбрання і вирішує йти на концерт, щоб зустрітися із батьком Зірки. Мотив пошуку батька Зірки – не зовсім зрозумілий: чи то задоволення власних потреб, чи то бажання познайомити дівчинку із її батьком. З огляду на характер Маргарити, більш ймовірним є перший, адже лише при згадуванні імені цього чоловіка вона тремтіла: *Вона завжди промовляла це ім'я надричним голосом, із жаром в очах, ніби адепт якогось релігійного культу, у якого Майкі – верховне божество* [5].

Коли таки їй вдалося привести батька Зірки додому, жінка перебуває в ейфорії, настільки захоплена тим, що усе навкруги бачиться їй по новому, навіть власний стан:

Я не перезбуджена, я не перепуджена, я і не застуджена, ні на мить не знуджена. Я була наче розбита на тисячі дрібних уламків, але тепер я знову ціла, як нова копійка! – захоплено вигукувала Маргарита [5].

Ми усі тут щасливі-сливі-сливі! – проспівала Маргарита, витанцьовуючи кімнатою [5].

Вона виглядала такою вродливою, з розмаяним рудим волоссям, гнучкими руками, тілом, заведеним у танці, геть як чарівниця на її татуюванні, але Майкі тільки глянув на неї дивним поглядом і відвів очі [5]

Маргарита надзвичайно довірлива і чутлива жінка, у голові вона уже склала картинку щасливої см'ї з чотирьох осіб і просто ошаліла, коли посеред ночі Майкі зібрався йти: вона спочатку емоційно перепитує: *У сенсі?* – *запитала Маргарита, трясучи головою* [5], а потім у стверджувальній формі вимагає: *Залишайся назавжди,* – *сказала Маргарита.* – *Ти лишаєшся з нами!* [5], а коли це не подіяло зривається на крик: *НІ!* – *зірвалася на крик Маргарита.* – *Ні, ти не можеш піти тепер!* [5].

Маргариті притаманна гіперемоційність, про це свідчить її поведінка в іграшковому магазині, коли навіть діти, особливо менша дочка, поводитися стриманіше, коли почали обирати іграшки. Вона хапала іграшки-тварини і гарчала, вила подібно до тварин так, що Дельфінна почала перейматися, аби їх не випровадили з магазину. Очевидно саме такі емоційні не стабільні стани (*Маргарита мала такий вигляд, наче її і без каруселі крутить на всі боки. Волосся стирчало, очі палали, тіло тряслось від надміру емоцій. Вона ухопила Майкі за руку, намагаючись потягти його за собою* [5]; *Вона на якусь мить завмерла, дивлячись на свою порожню долоню. А тоді зареготала* [5]) найбільше впливали на стан здоров'я Маргарити, адже Фінна побоювалася цих емоційних гойдалок, хоча й не зовсім розуміла, що це: *Здається, у Маргарити починалося щось таке, чого я не хотіла бачити* [5]. Юний читач подібно до меншої дочки також не розуміє ще поведінку дивної матері, однак це викликає настороженість. Цікаво, що дорослість Фінни авторка підкреслює саме через її оцінку ситуації відносно Маргарити: *Не знаю, кого вона хотіла надурити. Мабуть, вона сама у це не вірила. Дорогою до дому вона постійно співала, тріскотіла про все на світі й підскакувала на сидінні, але чим далі, тим більш розпачливо* [5].

Вона живе у своєму світі ілюзій і зовсім не хоче сприймати того, що є в реальності. Коли Майкі запросив дівчат в гості, надіславши лише два квитки, у

родині розгорівся скандал: Марго ніяк не хотіла визнавати, що у чоловіка інша дівчина і сім'я. вона постійно повторювала: *Я його дівчина* [5].

У своїх негараздах звинувачує найменшу дитину, яка заради неї відмовилася від поїздки в Брайтон: *Я думала, вона мене похвалить, що я не поїхала із Зіркою. Але у неї в голові все переплуталося, вона чомусь вирішила, що це Я винна, що Зірка не запросила її у Брайтон* [5]. Перелякана дитина досить красномовно описує бурхливу реакцію матері, яка вийшла із стану заціпеніння: *Вона почала верещати, і то так, ніби не може зупинитись, зелені вогні запалали у її очах, рот викривився червоною раною, з губ потекла слина* [5].

У її світі не важливі такі речі як знання адреси людини чи номеру телефону, щоб знайти у незнайомому місті, для неї важливим є світ емоцій, відчуттів і почуттів: *Це не має значення, запевнила Маргарита. – Мені він й не потрібен. Я знаю про нього всі ВАЖЛИВІ речі. Як його очі блищать, коли він сміється, що у нього веснянкувата спина, як він співає в душі, яка музика йому подобається...* [5]. Вона сприймає реальність крізь призму своїх почуттів: сумно, нудно, цей подобається, а ця людина ні. Вона не думає про наслідки чи, бодай про те, як це сприймає інша людина. У цьому її егоїстичність. У пошуках Майкі вона абсолютно втрачає контроль часу, голоду тощо. Їй байдуже на те, що з нею дитина і вона голодна змушена харчуватися недоїдками, пити воду в туалеті. Вона не зважає й на фізичну втому – ані свою, ані дитячу. У такі моменти вона виявляє максимальну наполегливість і креативність, адже вона шукає не просто на вулицях, а у ймовірних місцях: торгових центрах, крамничках з ювелірними виробами тощо.

З кожним новим випробуванням, пов'язаним із Майкі, вона втрачає контроль все більше і більше, аж до побиття Фінни. Це був емоційний порив, тож вона сама злякалася не менше дитини: *Вона дивилася на свою руку так, ніби не могла повірити, що це вона таке зробила* [5]. Звісно, отямившись вона вибачалася і шкодувала: *Ой, бідолашне моє біднятко... Я була така лиха до тебе* [5], однак не брала відповідальності за вчинок, а продовжувала сама поводитися як дитина.

Найцікавіше, що усе це Маргарита сприймала як гру в дочки-матері, де роль дитини належала їй: *Це ніби ти моя мама, а не навпаки, – схлинула Маргарита* [5]. Вона цим змушувала Фінну брати на себе роль дорослої і відчувати вину за те, що Маргарита плаче, бо вона засмучена.

Після інциденту із побиттям Фінни Маргарита починає удавати з себе «нормальну» матір: *Цілий тиждень Маргарита поводитися зразково. Ні краплі в рот не брала, не лаялася і не кричала, не витрачала гроші направо і на ліво, не вилежувалася у ліжку до полудня, не сиділа ночами на кухні. Вона вдягала свій мамцюватий одяг – футболку і джинси. І дбала, щоб ми як слід обідали – готувала нам грінки з бобами, сосиски, смажену картоплю, рибні завиванці та спагеті з сиром* [5]. Виявляється вона може і вміє готувати, зокрема спекла смачний пиріг для друга Фінни, запрошеного на чай.

Грати роль і контролювати себе Маргарита змогла лише два тижні, а потім знову почала пити. На цей раз авторка не описує, що саме стало причиною пияцтва, однак перед цим вони жартома розмальовували ручками Олівера, що й могло викликати нову хвилю зриву.

Після від'їзду Зірки, Маргарита сумує, плаче на її ліжку, купує фарбу, щоб до її повернення переробити дитячу, купує їжу, яку вона любить. Попри те, що жінка так старанно намагається зробити бодай щось приємне для старшої дочки, у читача складається враження, що це робиться лише для того, щоб через Зірку налагодити стосунки із Майкі. Мати навіть не помітила, що багатьох речей дочки немає, чим виказала власну байдужість до дітей. Вона постійно говорить про те, що Зірка повернеться з ним і вони будуть жити усі разом. Він стає її недосяжною мрією, а Зірка – лише його дитиною.

На Фінну, на її виховання, зацікавлення Маргарита взагалі не зважає, з легкістю викидає її подарунки, їй байдуже до того, що дитина звинувачує її у нелюбові – для неї це лише каприз: *Тільки не влаштовуй мені сцен, Фінно, – різко урвала мене Маргарита* [5].

Телефонні розмови з дочкою ще більше поглиблюють розпач жінки. Вона розуміла, що втратила не лише Майкі, а й дитину, яка зв'язувала їх.

Після другої телефонної розмови у сусідки Маргарита остаточно втрачає контроль і божеволіє: вона визнає, що меншій буде краще в притулку (*Чому б і ні? – промовила Маргарита безбарвним відстороненим голосом. Можливо, тобі було би краще у притулку, – відказала вона. – Та стара кажаниха правду каже. Матір із мене ніяка... [5]*), а вночі фарбує себе білої фарбою. В її хворому уявленні причина усіх її негараздів – татування, тож вона вирішує позбутися їх зафарбувавши все тіло у білий колір. Досить символічно вона обирає не тілесний, а саме білий колір, колір чистоти і невинності: *Я буду білою. Стану доброю матір'ю і хорошою дружиною для Майкі. Вони із Зіркою повернуться і ми заживемо всі вчотирьох. Довго і щасливо. Однією родиною. Моєю родиною....а мушу стати білою. Світлою, ось так... [5]*. Жінка мислить, як дитина і вирішує проблеми також по-дитячому. Вона справді має мрію про нормальну родину, однак, як і дитина, не знає як її створити, що для цього треба робити їй, як дорослій особі. Вона не бере на себе відповідальності ні за що: ні за молодшу дочку і її повсякденні потреби, ні за свої – налагодити життя і стосунки принаймні із меншою дитиною, однак Маргарита не сприймає це як власну безвідповідальність, швидше звинувачує в усьому інших – старшу дочку, яка поїхала до батька жити, молодшу – що намагається їй допомогти впоратися із стресом і не «дає спокою», Майкі, бо обрав не її і вважає її хворою.

Упродовж всього твору авторка поступово розкриває творчий характер Маргарити через її татування, але не прямо, а опосередковано. Так, кожен із розділів має свою назву, яка так чи інакше розповідає саме про Маргариту, її життєві ситуації, проблеми, почуття тощо. Кожне тату – це її історія життя, щось важливе, що вплинуло на неї.

Хрест – її доля і тягар, який вона мусить нести; маргаритка – квітка, яка символізує її ніжну творчу душу; дельфін і зірка, діаманти – на честь її меншої дочки; чаклунка – символ любові із Майкі тощо. У підрозділі «Крик», коли Маргарита опинилася у психіатричній лікарні, вона постійно малює жінку, яка кричить: *Один і той самий сюжет знову і знову, наче малюнок на шпалерах. Дивна викривлена жінка з широко роззявленим від крику ротом* [5]. В цій алюзії до картини Е. Мунка «Крик» максимально точно описаний внутрішній стан дорослої жінки, яка безмовно кричала і просила про допомогу, але сказати про це не могла.

Вона уперто малювала ручкою по запаленій від фарби шкірі, ніби *добивалася – завдати собі болю* [5]. Маленька Фінна згадує, що колись мати мала спробу самогубства і на її зап'ястках лишилися шрами. Це ще одна історія життя Маргарити, яка залишилася на її тілі у вигляді татуювання: *Вона набила на них зверху татуювання. Два продовгуваті гострокутні діаманти з променями, які розсипалися від них навсібіч, ніби то вони так сяють. Вона завжди казала, що ми з Зіркою – її діаманти* [5].

Хвора Маргарита у лікарні виглядає нарешті виглядає соціально здоровою матір'ю: усвідомлює, що дуже хоче залишитися із своїми дітьми, визнає себе вкотре нікчемною мамою, однак нічого не обіцяє. У лікарняній палаті вона продовжує думати, що здорова і говорить дівчатам, що її тут не лікують, а катують. Жінка продовжує маніпулювати як дитина, викликає жалість і співчуття, однак випробування, які пройшли її діти, зробили їх більш реалістичними у сприйнятті матері. Тут, під час терапії жінка уперше зізнається, як ненавидить власну матір: *Вони все розпитували і розпитували мене про те, як я була малою, а я не стерпіла і почала виливати все, що накопало, про мою матір, про все, що вона мені зробила, і як я її ненавиджу* [5]. Саме тут жінка свідомо проводить паралель між тим, що відчувала сама у дитинстві і тим, що відчують її власні діти: *І раптом я збагнула, що я така сама! І я багато чого жахливого робила вам двом. Ви обидві мали б мене ненавидіти...* [5]. Маргарита усвідомлює, однак не відчуває своєї провини. Дівчата вкотре виявляються мудрішими. Старша, розуміючи, що мати справді серйозно хвора, запевняє, що любить її і називає лагідно *дурненька ти наша* [5], та й менша уже розуміє серйозність її захворювання.

Тож, доміантними рисами характеру Маргарити є інфантильність, безвідповідальність, емоційність та егоїстичність.

ВИСНОВКИ

Тривалий час у літературознавстві підліткову літературу не виокремлювали в окрему групу. На сьогодні послуговуються кількома поняттями, зокрема «література для підлітків», «юнацька література», «підліткова література», «література для дітей і юнацтва» тощо. У науці точиться суперечка й щодо того, який вік дітей є межею підліткового. Так, більшість дослідників, враховуючи дослідження психологів з вікової психології, сходяться на тому, що підлітковою є література призначена для читачів 10–18 років. У визначенні вікового обмеження враховується також і читацький інтерес читачів різного віку, зокрема тематика творів й читацькі інтереси дітей 10–12 років, не збігаються із зацікавленнями 13–16 років.

Попри дискусії є досить чіткі характерні ознаки такої літератури: розповідь від першої особи-підлітка, наявність сленгової мови, зображення дорослих крізь призму світобачення підлітка та зображення підліткового світу й проблем у художньому творі. також науковці відзначають, що у підлітковій літературі є так звані «дівчачі тексти», у яких зображено процес дорослішання дівчинки-підлітка, з притаманними жіночості маркерами, які виявляються через ігри, одяг, акцентність на зовнішності, одязі, зображенням чуттєвості тощо.

Тематично такі твори можуть охоплювати широкий спектр, враховуючи психофізичні особливості розвитку і національні особливості. Тобто, є теми, які є універсальними для підлітків взагалі, а є ті, що мають актуальність для певної країни, зокрема тема виживання і дорослішання українських підлітків в умовах війни.

Образ дитини і становлення її характеру у таких творах також є дискусійним, адже кожна доба вносить свої корективи у характер героя підлітка, відповідно до тих, соціально-економічних, політичних, психологічних умов, у яких формується юнацький характер. Здебільшого у літературі послуговуються поняттям «образ дитини» чи «образ дитинства», адже характер передбачає сталі риси, що виявляються у процесі життєдіяльності людини, а підліток перебуває ще на стадії розвитку. На основі вивчення здебільшого вітчизняних, україномовних творів дослідники виокремлюють п'ять типів образів дітей у сучасній літературі: дитини-аутсайдера, самотньої дитини, самодостатньої дитини, важкого підлітка і маленького дорослого, дитини-бешкетника. У межах дослідження така типізація є прийнятною, адже базується на психофізіологічних особливостях юнаків і домінуючих рисах характеру.

Дослідники творчості Жаклін Вілсон звертають увагу на те, що у її творах відсутня штучність й ілюзорність світу. Своїх героїнь письменниця ставить у складні життєві обставини, які вимагають від дитини прийняття важливого рішення, виявлення сильних рис характеру, допомоги комусь тощо. Її персонажами частіше всього є дівчата підліткового віку від 10 років, які проходять складні процеси дорослішання, становлення власного Я, ідентичності тощо.

У повісті «Розмальована мама» головна героїня Дельфінна є молодшою дочкою матері, яка має психічне захворювання. У творі десятирічна дівчинка проходить важкий процес формування характеру. Так, на початку твору вона

здебільшого у житті спирається на підтримку старшої сестри, яка про неї піклується. Процес становлення її дорослості письменниця передає через її захоплення чарами. Фінна уявляє себе чаклункою, носить чорну сукню й у фантазіях може вирішувати будь-які життєві проблеми. Свої уявні чари вона застосовує проти тих, хто її ображає, зокрема у школі. Дитина має проблеми у школі, що певною мірою пов'язані із недбалістю матері, зокрема її труднощі читання і писання, а також важкою соціалізацією. Дівчинка практично не має друзів, має проблеми із успішністю і постійно зазнає кпинів з боку вчителя і однокласників. У спілкуванні з однолітками Фінна часто виявляє агресивність, різкість у словах та невміння знайти спільну мову. Важливо, що для вирішення своїх шкільних проблем дівчинка не звертається за допомогою до дорослих, не шукає захисту у когось, а виявляє самостійність і винахідливість у вирішенні. Так, щоб уникнути побиття, вона знаходить безпечні місця: роздягальню, а потім бібліотеку.

Сім'я для Фінни також не є безпечним місцем, адже тут вона постійно живе у стресі: з одного боку – це конкуренція із сестрою за любов матері, а з іншого страх за психічний стан матері. Тут Фінна виявляє турботу відносно матері і сестри, максимально намагається залагоджувати конфлікти жартами, переведенням теми тощо. Її прив'язаність до матері є дуже глибокою, що неодноразово підкреслюється авторкою через роздуми, спостереження, вчинки. Фінна захоплена матір'ю, вважає її особливою, не такою, як всі і відповідно намагається її наслідувати. Це ставлення до матері формує її світогляд щодо людей, яких вона поділяє на «нормальних» і «ненормальних», де «нормальні» – це особистості, не схожі на інших.

Після переїзду старшої сестри до батька у житті Фінни починається новий етап, який впливає на її характер. Тепер Фінна має дбати не лише про себе, а й про матір. Цікаво, що найскладнішою проблемою для дівчинки стає психічний стан матері і турбота про неї, однак дівчинка приймає правильне доросле рішення – викликати швидку, хоча й морально страждає від цього. Також звертається по допомогу до друга і отримує її, що повертає її віру у дружбу й підтримку однолітків. Наприкінці твору вона стає цілком самостійною і здатною приймати рішення, брати на себе відповідальність за себе й інших у критичних ситуаціях. Вона стає більш відкритою до дорослих і намагається зрозуміти сутність ролі дорослих у житті дитини.

Характер десятирічної Фінни у творі подано у процесі становлення. На кожному новому етапі життя дівчинка виявляє нові риси характеру: турботливість, співчутливість, відповідальність, вольовитість, самостійність, кмітливість, рішучість тощо. Сформованість таких рис характеру дає підстави класифікувати її образ як «маленька доросла» у творі.

Характер старшої п'ятнадцятирічної Зірки письменниця змальовує із кількома сталими рисами. Так, упродовж твору вона виявляє турботливість і відповідальність, у першу чергу щодо меншої сестри. Зірка практично замінила Фінні матір. З її спогадів зрозуміло, що вже 10 років вона піклується про те, щоб сестра мала що їсти, водить її до школи, купує їжу тощо. Старша дівчинка у творі виконує роль старшої у сім'ї, тобто «маленької дорослої», яка вимушено вирішує

недитячі проблеми. Вона не потребує допомоги дорослих, щоб поїхати в інше місто, вона цілком самостійна.

Маргариту вона вже не ідеалізує, як Фінна, а оцінює критично її вчинки і поведінку, вибудовує свої межі дозволеного і критерії нормальності. «Нормальними» для неї є ті, хто має пристойний вигляд, поводить відповідно до ситуації, передбачає наслідки своїх дій. Маргариту вона вважає ненормальною, божевільною і перш за все, це стосується її ролі матері. Вона хоче бачити у ній відповідальну, люблячу, дбайливу маму, якій не байдуже до того, що її діти їли, як вони проводять час, у що одягаються, тобто матір має виконувати свої батьківські обов'язки і забезпечувати базові потреби дітей.

Характер дівчинки, так само, як і Фіннин, формується в умовах постійного стресу і тривоги, однак, якщо менша хоча б має старшу сестру і часом може відчувати, як це бути дитиною, то старша уперше це розуміє, коли з'явився батько. Її тривожність і звичка все тримати під контролем зрештою стають на заваді її щасливого дитинства, адже вона дуже хвилюється за меншу сестру.

Домінантні риси характеру Зірки можна визначити опосередковано, адже більшість характеристик, вражень, почуттів, думок дівчини описує її менша сестра.

Образ матері Жаклін Вілсон також змальовує здебільшого крізь призму дитячого світогляду.

Маргарита постає перед читачем спочатку просто дивакуватою особою, якій байдуже на дітей, але поступово стає зрозумілим, що основу її характеру становить інфантильність. Вона має дитячу травму, адже виховувалася в сиротинці і ненавидить матір. Їй важко самодисциплінуватися, тому й має проблеми із роботою і грішми, постійно в боргах. Її творчість не приносить їй ні матеріального, ні морального задоволення, адже її ескізи татуювань не купують, бо вона не враховує побажань замовника. Вона егоїстично зосереджена виключно на своїх потребах та бажаннях і часто не в змозі розглядати ширший контекст, бачити наслідки своєї поведінки і дій. З двома дітьми вона часто переїжджає з квартири на квартиру, не знаходить спільної мови із сусідами.

Роль матері жінці дається важко, адже турбуватися про когось вона практично не вміє, а якщо й вдається, то не на довго. Вона сама потребує допомоги і підтримки, навіть дитячої. Попри все, вона любить своїх дівчат і час від часу намагається про них піклуватися. Це дуже нетривалі епізоди, часто не дуже вдалі, адже на заваді стає хвороба. Окрім психічної хвороби Маргарита має ще й алкогольну залежність, через яку вона віддалилася від Зірки і втратила її довіру.

Цікавим у творі є також те, що вона постійно перепитує дітей чи хороша вона мама, хоча й сама визнає, що нікчемна. У звертаннях до неї дівчата не називають її мамою, лише на ім'я, це свідчить про те, що вони не сприймають її як дорослу особу, швидше як рівну за віком подругу.

Загалом характери усіх трьох жіночих персонажів є реалістичними, як і самі життєві ситуації. Особливістю характеротворення кожного є глибокий психологізм, що виявляється кожного разу по-різному.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апоненко І. М. Поетика характеротворення головних персонажів повісті Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки». *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 38, Том. С. 256–260 URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/38/49.pdf>
2. Баран У. С. Дитяча та підліткова література: процеси ідеологічної та естетичної канонізації-деканонізації. *Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва*. Старобільськ, 2016. Вип. VI. С. 8–17 URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/>
3. Білоус П. В. Вступ до літературознавства: навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2011. 336 с.
4. Вернигора Н. М. Збірник літературно-художніх творів для сучасних підлітків: проблеми видавничої підготовки. *Інтегровані комунікації*. 2016. Вип. 1. С. 55–59 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/integcommu_2016_1_11
5. Вілсон Джаклін. Розмальована мама [електронне джерело]. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2017. 260 с.
6. Вірченко Т. Морально-етичні основи характеротворення у драматургії Лесі Українки: Монографія. К.: Акцент, 2007. 164 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20429/1/T.Virchenko_IF_%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf
7. Вовк У. С. Поняття дитячої літератури та її художня специфіка. Львів : Національний університет «Львівська Політехніка», 2002. 554 с.
8. Гаррісон В., Елерс Б. «Що таке література для молоді?» Довідник з англійських літературних термінів Університету штату Орегон, 5 лютого 2024 р., Університет штату Орегон. URL: <https://liberalarts.oregonstate.edu/wlf/what-young-adult-literature-definition-and-examples>
9. Гнідець У. Література для дітей та юнацтва в Україні: між західним та східним каноном. *Слово і Час*. 2014. №12. С. 50–57
10. Голдштейн Л. Література для молоді. URL: <https://www.britannica.com/art/young-adult-literature>
11. Дві негламурні дівчачі історії від Джаклін Вілсон. URL: <http://sumno.com/literature-review/dvi-neglamurni-divchachi-istoriji/>
12. Денисенко М. Поняття характеру та типологія образів дітей у художньому творі. *Іноземні мови XXI століття: професійні комунікації та діалог культур: Збірник наукових праць*. Кривий Ріг : ННІЕТ КНУ, 2025. С. 194–201
13. Денисенко М. Підліткова художня література. *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та сталий розвиток: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, м. Дніпро, 24 жовтня 2025 р. Дніпро, 2025. С. 314–317*
14. Дерев'яно О., Смігоровська І. Дихотомія моє/не моє в мові дитячих романів Джаклін Вілсон. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство): зб. наук. праць*. Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2017. Вип. 25. С. 57–63 URL: https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/5646/1/Nzvdpu_filol_2017_25_10.pdf

15. Джеймі С. Марголін Підлітки-письменники стають дорослими URL: <https://www.writersdigest.com/write-better-fiction/teen-writers-come-age>
16. Жаркова Р.Є. Проблематика дорослішань у сучасній українській дитячій літературі. URL: https://ukrlit-2017.blogspot.com/2021/02/blog-post_2.html
17. Землянська А. Розваги з глибоким сенсом. *Українські студії в європейському контексті*. №4. 2021. С. 193–197
18. Кайгародова В. Про тих, хто рано подорослішав, але так і не виріс. URL: <https://verde.lviv.ua/pro-tyh-hto-rano-podoroslishav-ale-tak-i-ne-vyris>
19. Качак Т. «Дівчачі тексти»: фемінний дискурс у сучасній українській прозі для юних читачів. *Слово і час*. 2017. № 4. С. 79–89 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sich_2017_4_11.
20. Качак Т. Б. Емоції як засіб вираження гендерної ідентичності героїв у сучасній українській прозі для підлітків [Електронний ресурс]. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33(72), № 5(2). С. 68–75 URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2022_33\(72\)_5\(2\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2022_33(72)_5(2)_15)
21. Качак Т. Б. Сучасна українська реалістична проза для підлітків: зміна естетичної парадигми. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. Вип. 67(2). С. 202–211 URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2018_67\(2\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2018_67(2)_23).
22. Качак Т. Б. Типологія дитячих образів у сучасній українській реалістичній прозі для підлітків. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2015. № 2. С. 322–336 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2015_2_30.
23. Качак Т. Еволюція української прози для дітей та юнацтва під впливом зарубіжної літератури. *Ukrainiskie światy dzieciństwa i młodości*. Narracje i tożsamość / під ред. Катажини Якубовська-Кравчик. Warszawa: Uniwersytet Warszawski. Katedra Ukrainistyki, 2020. Т. XVI. С. 70–92
24. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. 236 с.
25. Колінько О. П. Дитяча література крізь призму мультикультуралізму. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2015. Вип. 54. С. 182–185 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_54_71
26. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. Ковалів. К.: Академія, 2007. 624 с.
27. Літературознавчий словник-довідник. / Укл. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І., Теремко В. І. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 752 с.
28. Луцевська О. Від припущення до визначення: підліткова література / література для юнацтва.. URL: <https://chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/89>
29. Накашидзе І. С. Засоби характеротворення у художньому творі: Теоретичний аспект. URL: <https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0baa0448-f585-4829-9748-576562bd6078/content>

30. Овдійчук Л. Жанри та стильові особливості сучасної прози для дітей. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2015. № 1. С. 35–38
31. Огар Е. І. Роль вікового критерію у типології видань для дітей. *Наукові записки*. 2000. № 2. С. 89–91
32. Осадко Г. Скандальна і «розмальована» мама. Джаклін Вілсон. Розмальована мама / Пер. з англ. Чернишенко В.; іл. Осадко Г. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017. 96 с. URL: <https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2017/11/30/071648.html>
33. Паніна С. Отруйний досвід. Чим небезпечне передчасне дорослішання. URL: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/chim-nebezpechne-rannye-doroslishannya-vihovannya-ditey-psihologiya-50186919.html>
34. Папуша О. Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії: до проблеми конституювання об'єктів наукового дискурсу. *Слово і час*. 2004. № 12. С. 20–27
35. Савченко Т. «Дівчача» література Джаклін Вілсон – читати чи ховати якнайдалі? URL: <https://litakcent.online/2012/06/21/divchacha-literatura-dzhaklin-vilson-chytaty-chy-hovaty-jaknajdali/>
36. Салюк Б. А. *Perpetuum mobile* дитячої літератури : типологія традиційних образів дитини-бешкетника : монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2013. 216 с. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/b86bcbc2-3944-4102-bc6b-384e8e91c2d4/content>
37. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с. URL: <https://ksp.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/68/2021/05/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-3.pdf>
38. Слижук О. Особливості читацьких інтересів сучасних підлітків. *Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва*. Старобільськ, 2016. Вип. VI. С. 139–144 URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1455/zbirnik%20literatoora-ditu.pdf?sequence=1>
39. Словник літературознавчих термінів. URL: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/>
40. Стецюк К. Художня література для підлітків на українському видавничому ринку: пропозиція і вимоги сучасності. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2014. № 6. С. 180–195
41. Стрікланд Е. Коротка історія юнацької літератури. URL: <https://edition.cnn.com/2013/10/15/living/young-adult-fiction-evolution>
42. Фащенко В. У глибинах людського буття: літературознавчі студії. Одеса : Маяк, 2005. 640 с.

43. Шалагінов Б. Б. Дитяча література: до концепції історичної періодизації. *Слово і Час*. 2013. № 8. С. 46–53 URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/items/89f57fd0-7c21-4508-aa2a-adb3f86aed42>
44. Шалагінов Б., Назаров Н. Великий світ маленького дитинства. *Всесвіт*. 2008. № 5–6. С. 166–171 URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/71337c2c-888e-4a39-a9ec-b4e39f9ae6aa/content>
45. Що таке «оніхофагія», або чому дитина гризе нігті <http://www.garmoniya.mk.ua/articles/shcho-take-onihofagiya-abo-chomu-dytyna-gryze-nigti.html>
46. Karre Andrew. The YA Perspective. *Spec. issue of Writers Digest*. 2011. С. 38–41
47. Parisa Akhbari. Writing YA Literature as an Adolescent Therapist. URL: <https://www.writersdigest.com/write-better-fiction/writing-ya-literature-as-an-adolescent-therapist>
48. Yasmin Rufo. Jacqueline Wilson on the 'easiest and hardest book I've ever written'. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/c7v1097jd8eo>